

**OSALLISTUMINEN VAPAAEHTOISTYÖHÖN JA INFOR-
MAALIIN HOIVAAN: POIKKILEIKKAUSAINEISTO 50-
VUOTIAIDEN JA SITÄ VANHEMPIEN EUROOPAN MAI-
DEN KANSALAISISTA**

Olli Kettunen
Maisterintutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden ja filo-
sofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2021

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Olli Antero Kettunen	
Työn nimi Osallistuminen vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan: poikkileikkausaineisto 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien Euroopan maiden kansalaisista Ohjaaja: Tomi Oinas	
Oppiaine Yhteiskuntapolitiikka	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Syksy 2021	Sivumäärä 50 + 7 liitettä
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tässä tutkielmassa tarkasteltiin, missä määrin 50-vuotiaat ja sitä vanhemmat Euroopan maiden kansalaiset osallistuivat vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan. Tutkielman toisena kysymyksenä oli selvittää, onko sosiodemografisilla tekijöillä yhteys 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien osallistumiseen vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan. Lopuksi tutkittiin, selittääkö hyvinvointivaltioregiimijaottelu EU-maiden 50-vuotiaiden ja vanhempien osallistumista vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan. Euroopan maiden jako hyvinvointivaltioregiimeihin perustui aiempaan tutkimukseen (Strauss & Trommer 2018).</p> <p>Aineistona oli vuonna 2011 kerätty haastatteluaineisto Euroopan maiden kansalaisista (Eurobarometri 76.2). Analyysimenetelmänä käytettiin logistista regressioanalyysiä, jolla pyrittiin havaitsemaan osallistumista "ennustavia" sosiodemografisia tekijöitä ja hyvinvointivaltioregiimejä.</p> <p>Tutkielman tuloksena 50-vuotiaista ja sitä vanhemmista haastatelluista 27 % osallistui vapaaehtoistyöhön ja 62 % informaaliin hoivaan. Vapaaehtoistyöhön osallistuivat muita todennäköisemmin 20-vuotiaaksi tai pitempään opiskelleet, pienissä tai keskisuurissa kaupungeissa asuvat ja yhteiskunnallisen asemansa korkeaksi kokevat. Informaaliin hoivaan osallistuivat vastaavasti naiset, kumppanin kanssa elävät ja leskeksi jääneet.</p> <p>Hyvinvointivaltioregiimeistä osallistuminen vapaaehtoistyöhön oli muita maita todennäköisempää korkean sosiaalisen pääoman regiimissä (Pohjois-Euroopan maat). Informaaliin hoivaan osallistuminen oli muita todennäköisempää hyvinvointivaltioregiimissä "de-familialisation" (Pohjoismaat), jossa julkisella vallalla on ensisijainen vastuu sekä rooli hoivan tuottamisessa ja missä perheen rooli vähäinen.</p>	
Asiasanat ikääntyminen, osallistuminen, vapaaehtoistyö, informaali hoiva, hyvinvointivaltioregiimi	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

KUVIOT

KUVIO 1	Aktiivinen ikääntyminen -malli.....	13
KUVIO 2	Vanhemman iän tuotteliaisuus -teoreettinen malli, mukailtuna ja suomennettuna.....	19
KUVIO 3	Tutkielmassa käytettävä hahmotus vanhemman iän tuotteliaaseen toimintaan osallistumiseen yhteydessä olevista tekijöistä.....	21

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Analyysissä mukana olevien maiden jako regiimittäin vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan osallistumisessa.	31
TAULUKKO 2	Logistinen regressioanalyysi sosiodemografisten tekijöiden yhteydestä vapaaehtoistyöhön osallistumiseen, vakioitu haastateltujen kansalaisuudella.	36
TAULUKKO 3	Logistinen regressioanalyysi sosiodemografisten tekijöiden yhteydestä informaaliin hoivaan osallistumiseen, vakioitu haastateltujen kansalaisuudella.....	38
TAULUKKO 4	Logistinen regressioanalyysi hyvinvointivaltioregiimien (formaali sosiaalinen pääoma) yhteydestä 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien osallistumiseen vapaaehtoistyöhön, vakioitu sosiodemografisilla tekijöillä.	40
TAULUKKO 5	Logistinen regressioanalyysi hyvinvointivaltioregiimien (Esping-Andersen) yhteydestä 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien osallistumiseen vapaaehtoistyöhön, vakioitu sosiodemografisilla tekijöillä.	40
TAULUKKO 6	Logistinen regressioanalyysi hyvinvointivaltioregiimien yhteydestä osallistumiseen informaaliin hoivaan, vakioitu sosiodemografisilla tekijöillä.....	41
TAULUKKO 7	Logistinen regressioanalyysi hyvinvointivaltioregiimien yhteydestä osallistumiseen informaaliin hoivaan, vakioitu sosiodemografisilla tekijöillä.....	42

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	IKÄÄNTYMINEN YHTEISKUNTATIETEISSÄ	3
2.1	Peter Laslett ja kolmas ikä	4
2.2	Kolmas ikä ja ”suuret ikäluokat”	6
2.3	Ikääntyminen eri näkökulmista	8
2.3.1	Irtaantumisteoria	8
2.3.2	Aktiivisuusteoria	9
2.3.3	Tuottava ikääntyminen	11
2.4	Aktiivinen ikääntyminen: WHO sekä EU	12
2.5	Vanhemman iän tuotteliaisuus ja osallistuminen	18
	21	
3	MITÄ TIEDETÄÄN VANHEMMAN IÄN OSALLISTUMISESTA EU-TASOLLA	22
3.1	Vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan osallistuminen ja sitä selittävät tekijät EU-tasolla	22
3.2	Palkalliseen ja palkattomaan työhön osallistuminen ja hyvinvointivaltio regiimit	23
4	KUINKA TUTKIN OSALLISTUMISTA VANHEMMALLA IÄLLÄ TUOTTELIAASEEN TOIMINTAAN	26
4.1	Tutkimuskysymykset	27
4.2	Eurobarometri	27
4.3	EU-maiden 50-vuotiaiden ja vanhempien osallistumista vapaaehtoistyössä ja informaalisissa hoivassa kartoittavat kysymykset ja menetelmät	28
4.4	EU-maiden vertailua regiimittäin	31
5	TULOKSET	34
5.1	Euroopan maiden 50-vuotiaiden ja vanhempien osallistuminen vapaaehtoistyöhön	34
5.2	Euroopan maiden 50-vuotiaiden ja vanhempien osallistuminen informaaliin hoivaan	37
5.3	Vapaaehtoistyö ja hyvinvointivaltioregiimit	39
5.4	Informaali hoiva ja regiimit	41
6	YHTEENVETO	43
	LÄHTEET	47
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Väestöennusteiden mukaan Euroopan unionin jäsenmaiden väestö ikääntyy vuoteen 2060 mennessä huomattavasti (Lanzieri 2011, 1; Corselli-Nordblad & Strandell 2020, 17–19). Ensisijaisena syynä ikääntyneiden osuuden kasvuun on vaikuttanut parantanut terveydenhoito, jonka seurauksena eliniänodote on kohonnut sekä lapsikuolleisuus huomattavasti vähentynyt (Walker 2009, 75; Lanzieri 2011, 1; Corselli-Nordblad & Strandell 2020, 8). Suomessa esimerkiksi suurten ikäluokkien koko suhteessa jälki-ikäpolviin sekä syntyvyyden stabiloituminen noin 1,8 lapseen naista kohden, ovat vaikuttaneet väestön ikärakenteen muuntumiseen kohti ikääntyvää yhteiskuntaa (Jyrkämä 2001, 267–268).

Euroopan unionin jäsenvaltioiden väestön ikääntyessä yhteiskuntapoliittinen kiinnostus hyvinvointivaltion poliittiseen kuin myös taloudelliseen kestävyYTEEN on lisääntynyt (Walker & Maltby 2012, 117–118). EU-maiden sosiaaliturvajärjestelmän ennustetaan kohtaavan väestön ikääntyessä tilanteen, jossa sen taloudellinen perusta on uhattuna (Corselli-Nordblad & Strandell 2020, 8). Niukkenevien taloudellisten resurssien takia sosiaaliturvajärjestelmän takaamia etuuksia voidaan joutua uudelleen mitoittamaan, mistä voi muodostua uhkakuva sukupolvien väliselle solidaarisuudelle kuin myös sukupolvien sisäiselle ja välilliselle eriarvoisuuden kasvulle (Kiander 2009, 116; Hess, Nauman & Steinkopf 2017, 17–22).

Taloudellisen kestävyYDEN näkökulmasta väestön ikääntymiseen EU-tasolla on reagoitu poliittisin toimin, joissa ensisijaisena tavoitteena on ollut työurien pidentäminen (Euroopan unionin neuvosto 2002, 4–5; ks. Foster & Walker 2015). Kahden viimeisen vuosikymmenen aikana aktiivisuutta ja tuottavuutta painottaneet arvot ovat nousseet keskiöön väestön ikääntymisessä koskevissa poliittisissa toimenpideohjelmassa (Boudiny 2013, 1094–1095; Moulaert & Biggs 2012, 38–39; 1094–1095; Lassen & Moreira 2014, 44) kuin myös ikääntymistä koskevassa tutkimuskirjallisuudessa (Boudiny 2013, 1094).

Viime vuosina osa tutkijoista on esittänyt kritiikkiä aktiivisen ikääntymisen sekä tuottavan ikääntymisen käsitteitä kohtaan. Molempien käsitteiden on nähty

käytettävän poliittisissa toimenpideohjelmissa lähtökohtaisesti vain taloudellisen kestävyysvajeen paikkaamiseen: edistämällä ikääntyvien työuria ja työllisyyttä sekä parantamalla ikääntyvien toimintakykyä ja edistämällä heidän terveyttään (Foster & Walker 2015, 88; Lopez-Lopez & Sanchez 2020, 413). Toissijaiseksi on nähty jäävän ikääntyvien osallisuuden ja osallistumisen mahdollisuuksien edistäminen (Foster & Walker 2015, 88). Ikääntyvien kansalaisten osallisuutta ja osallistumista sekä niihin vaikuttavia tekijöitä on ryhdytty tutkimaan (ks. esim. Hank 2011). Myös EU-tason poliittisissa instituutioissa ikääntyvien osallistuminen on otettu yhdeksi osaksi aktiivisen ikääntymisen teemaa (ks. Zaidi ym. 2013).

Aktiivisen ja tuottavan ikääntymisen käsitteiden ohella tutkimuskirjallisuudessa on esitelty uusia käsitteitä ja teorioita, joiden avulla ikääntyvien kansalaisten osallisuutta ja osallistumista pystyttäisiin paremmin hahmottamaan ja tutkimaan (ks. Leinonen 2007). Yhtenä näistä uusista käsitteistä on englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa esitelty *productivity in later life* -käsite (Sherraden ym. 2001, 285–286), josta on käytetty suomennosta vanhemman iän tuotteliaisuus (Leinonen 2007, 302). Tuottelias toiminta voi olla vapaaehtoistyötä, osallistumista kansalaistoimintaan, avunantoa tai hoivatyötä läheisille tai ystäville sekä palkallista työtä (Sherraden ym. 2001, 286–287). Ikääntyvien tuotteliaisuuteen oletetaan vaikuttuvan useiden eri tekijöiden, yksilöllisistä (esim. toimintakyky) tekijöistä institutionaalisiin (esim. osallistumismahdollisuudet) tekijöihin (ks. tarkemmin kuvio 2).

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, missä määrin Euroopan maiden kansalaiset osallistuvat vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan (vanhemman iän tuotteliaisuus). Selvitän, onko sosiodemografisilla taustatekijöillä yhteys osallistumiseen ja lopuksi testaan, onko mielekästä jaotella Euroopan maita osallistumisen mukaan eri hyvinvointivaltioita tyypittelevän regiimijaottelun mukaisesti (ks. regiimijaottelu kpl. 2.6). Aineistona tutkielmassa on Eurobarometri vuodelta 2011.

2 IKÄÄNTYMINEN YHTEISKUNTATIETEISSÄ

Tutkielmani aihe sijoittuu laaja-alaiseen ja monitieteiseen teoria- ja tutkimusjatkumoon ikääntymisen luonteesta ja sen merkityksestä moderneissa ja jälkimoderneissa yhteiskunnissa. Ajallisesti ikääntymistä voidaan tutkia koko yksilön elämän mittaisena ilmiönä, tai rajata se käsittämään vain yksilön ikääntymistä tietystä iästä eteenpäin, yleisemmin keski-ikäen loppupuolelta. Olen itse kiinnostunut tässä tutkielmassa ikääntymisestä ilmiönä, joka käsittää elinajan 55-ikävuoden jälkeen.

Huomioitavaa on kuitenkin se, että ikääntymistä, tai yleisemmin ottaen ikää, koskevat ajalliset määrittelyt ovat kulttuuri- ja aikasidonnaisia (Morgan & Kunkel 2016 6–7; Wilson 2000, 7–8), minkä vuoksi olen rajannut aiemman tutkimustiedon koskettamaan vain viimevuosikymmeninä länsimaissa tuotettuun tietoon. Tarkastelen ikääntymistä sosiaalisyhteiskunnallisesti näkökulmasta, jossa huomion keskipisteessä eivät niinkään ole yksilön fysiologiset ja psykologiset muutokset ja niiden vaikutukset esimerkiksi toimintakykyyn, vaan ikääntymisen ja ikääntyneiden suhde sosiaaliseen ympäristöön ja laajemmin yhteiskuntaan. Tutkielmani teoreettinen perusta nojaa aktiivisen ja tuottavan ikääntymisen käsitteiden varaan. Molemmat näistä käsitteistä ovat muotoutuneet väestön ikääntyessä, ja samanaikaisen ikääntyneiden terveydentilan ja toimeentulon paranemisen vaikutuksesta. Yleisesti ottaen käsitteillä on pyritty hahmottamaan, ja myös luomaan, uudenlaista kuvaa ikääntyneistä, jotka osallistuvat yhteiskuntaan aktiivisesti ja tuottavasti, toisin kuin aiemmin, jolloin kuva ikääntyneistä on enimmäkseen määrittynyt raihnaisuutena ja vetäytymisenä sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta elämästä. On ymmärrettävää, että esimerkiksi Suomessa, jossa vanhushuoltosuhte eli yli 65-vuotta täyttäneiden määrä suhteessa työssäkäyvään väestöön kasvaa (Pajunen & Ruotsalainen 2012), taloudellisepoliittinen mielenkiinto kohdistuu ikääntyneisiin (aktiivisiin) taloudellisesti tuotteliaina kansalaisina, jotka omalla aktiivisella toiminnallaan tukevat taloudellista kasvua. En kuitenkaan itse tutkielmassani kohdista huomiota aktiivisuuteen vain taloudellisesti tuottavana toimintana, vaan monimuotoisempaan ymmärrykseen ikääntyneiden osallistuvuudesta yhteiskuntaan. Argumenttini on, että aktiivisen ikääntymisen sijaan, ikääntyneiden

osallistuvuus tulisi ymmärtää laaja-alaisena ilmiönä yhteiskunnassa; ei ainoastaan vain taloudellista kasvua tukevana päämääränä.

Esittelen seuraavaksi ikääntymiseen liittyviä käsitteitä yhteiskuntatieteellisessä tutkimuskirjallisuudessa ja keskityn käsitteiden ja teorioiden tulkinnassa tietoon, joka koskee tutkielmaani.

Aloitan esittelyn kolmas ikä termin kuvauksella ja siitä, kuinka se on käsitteenä tulkittu sosiaalitieteissä, lähinnä sosiaaligerontologisessa keskustelussa. Kolmas ikä voidaan ymmärtää eräänlaiseksi kokoomakäsitteeksi, joka kuvaa elämänculussa tiettyä ajanjaksoa, johon on liitetty useita eri ikääntymiseen liittyviä teorioita ja käsitteitä, joista tarkemmin kuvaan aktiivisen ja tuottavan ikääntymisen käsitteet. Kolmas ikä ja aktiivinen ikääntyminen viittaavat usein samaan elämänculun vaiheeseen, jolloin ikääntynyt voi toteuttaa (aktiivisesti) itseään haluamallaan tavalla ennen varsinaista vanhuutta (neljäs ikä). Tuottavan ikääntymisen käsite itsessään kertoo jo paljon sisällystään, eli huomio kiinnittyy ikääntymisen ja tuottavan toiminnan väliseen suhteeseen. (Jyrkämä 2001, 273–275; Haarni 2010, 11–14; Leinonen 2007, 295; Karisto 2004, 91;102)

Ennen tutkielmani varsinaista näkökulmaa taustoitan myös hieman aktiivisen ikääntymisen käsitteen ilmenemistä kansainvälisissä ja kansallisissa poliittisissa instituutioissa. Näillä poliittisilla instituutioilla ja niiden tuottamilla poliittisilla toimenpiteohjelmilla voidaan käsittää tutkielmani näkökulmasta olevan merkittävä vaikutus siihen, miten ikääntyminen mielletään kansalaisten keskuudessa.

Näiden jälkeen esittelen tutkielmani perustana toimivan vanhemman iän tuotteliaisuus käsitteen, mikä on eräänlainen yhdistelmä kaikista edellä mainituista ikääntymistä kuvaavista määritelmistä. Teoreettisena käsitteenä sitä on kuitenkin pyritty tarkoituksellisesti kehittämään empiiristä tutkimusta varten toisin kuin esimerkiksi aktiivinen ikääntyminen, jota on hyvin vaikea supistaa tutkimusta varten mitattaviin ominaisuuksiin. Vanhemman iän tuotteliaisuus käsite vastaa teoreettiselta hahmotukselta omaa tutkimuskiinnostustani ikääntymisestä ja ikääntyneiden osallistumisesta laaja-alaisena yhteiskunnallisena ilmiönä, jossa ikääntyneiden osallistumista tarkastellaan useasta eri yhteiskunnallisen elämän osa-alueelta.

2.1 Peter Laslett ja kolmas ikä

Aloitan kolmannen iän taustan tarkastelun englantilaisen historioitsijan Peter Laslettin (1996) teorian pohjalta, koska useissa tieteellisissä julkaisuissa häntä pidetään yhtenä ensimmäisistä kolmannen iän käsitteen ja teorian varsinaisista muotoilijoista (Gilleard & Higgs 2002, 371; Grenier & Phillipson 2013, 57; Morgan & Kunkel 2016, 319). Laslett on hahmottanut kolmannen iän (third age) uudelleenlaiseksi elämäncvaiheeksi, joka on ensisijaisesti yksilökohtainen, persoonallinen valinta, jota on

mahdotonta määrittää tietyn biologisen tai sosiaalisen iän mukaan (Laslett 1996, 99). Toisaalta useimmille ihmisille kolmas ikä voi toteutua vasta eläköitymisen myötä, minkä ajankohtaa yksilö ei useimminkaan pysty omaehtoisesti päättämään. Kolmas ikä yleisesti ottaen sijoittuu työelämä sekä perhe keskeisen toisen iän (second age) ja myöhäisen vanhuuden, neljännen iän (fourth age), välille. (Laslett 1996, 4–8; 192–193)

Laslettin mukaan kolmannen iän muodostumiseen ovat vaikuttaneet lähinnä demografiset tekijät (Laslett 1996, 99). Esimerkiksi Englannissa eliniänodotteen sekä yli 60-vuotiaiden osuuden kasvu 1950-luvulta lähtien ovat merkkejä uuden, ison, väestöllisen ryhmän (kolmas-ikäläiset) synnystä verrattuna aiempaan (emt, 107–111). Sama väestöllinen kehitys on tapahtunut useimmissa länsimaissa (emt, 117). Lisäksi suurimmassa osassa länsimaista, erityisesti Pohjoismaissa, bruttokansantuote kansalaisten kohden on sen verran suuri, että luultavammin myös eläkeläisillä on rahalliset resurssit elää kolmatta ikää (emt, 119–121).

Kolmannen iän ajallinen määrittäminen tarkasti on vaikeaa, esimerkiksi koskemaan vain eläkkeellä oloa, koska yksilöllisesti tekijät vaikuttavat sen muotoutumiseen merkittävästi, osa ikääntyneistä terveydentilansa tai esimerkiksi heikon taloudellisen tilan takia kykene saavuttamaan kolmannen iän ideaalia, henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamisen ja toteutumisen aikaa. On myös mahdollista, että yksilö voi elää rinnakkain toista ja kolmatta ikää. Toisen iän työ- ja perhe-elämä keskeinen elämänvaihe voi tuottaa yksilölle jo ennen varsinaista eläköitymistä tilanteen, jossa hän on saavuttanut tavoitteensa ja täyttymyksensä työn, perheen kuin myös henkilökohtaisen varallisuutensa suhteen, mutta ei ole vielä siirtynyt eläkkeelle. Lisäksi edellä mainitun toisen ja kolmannen iän limittymisen tai rinnakkain olemisen lisäksi, yksilön elämänvaihe voi saada piirteitä ensimmäisestä iästä, lapsuuden ja nuoruuden sosiaalisuudesta ja koulutautuminen, jos esimerkiksi opiskelu ja uuden oppiminen tuottaa yksilölle tyytyväisyyttä elämään. (Laslett 1996, 182–195)

Kolmannen iän päättymistä ja siirtymistä neljälänteen ikään on myös, edellä mainitun toisen iän ohella, vaikea määrittää tarkasti. Kärjistetyksi neljäs ikä on vaihe elämässä, jota määrittävät kasvava riippuvuus muiden avusta ja turvasta, kun oma fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen toimintakyky alkavat heiketä. Osittain on kysymys henkilökohtaisesta kokemuksesta, vanhuuden vaivojen lisääntymisestä kuin myös mahdollisesti sosiaalisesta tunteesta eli siitä, minkäikäisenä ja kuinka ikääntynyt koee muiden kohtelevan häntä. Neljäs ikä sekään ei siis tapahdu tietyssä hetkessä tai ajassa, vaan useimmiten vähittäisenä siirtymisenä kolmannesta iästä kohti varsinaista vanhuutta, ellei kolmas ikä satu ennen sitä päättymään äkilliseen menehtymiseen tai vakavaan toimintakykyä heikentävään sairauteen. (Laslett 1996, 192–195)

2.2 Kolmas ikä ja ”suuret ikäluokat”

Peter Laslettin lisäksi kolmatta ikää on määritelty osittain samanlaisesti, ja osin myös kriittisesti suhtautuen, useissa eri yhteyksissä. Esittelen seuraavaksi kansainvälisissä sekä kotimaisissa tieteellisissä kirjoituksissa esiintyneitä määritelmiä ja syitä kolmannelle iälle. Tarkoitukseni ei ole pyrkiä tekemään kattavaa yhteenvetoa aiheesta, vaan valottaa ainoastaan yleisesti kolmannen iän murtautumista tutkimuskirjallisuuteen. Tulevissa kappaleissa viitoitan siitä yhdessä aktiivisen ja tuottavan ikääntymisen kanssa kuvastamaan tässä tutkielmassa käsiteltävään osallistuvan ikääntymisen käsitettä. Kolmannella iällä kuvataan ajanjaksoja, jotka sijoittuvat myöhäisen keski-iän (55+) ja 80-ikävuoden väliin jäävälle aika-akselille. Kolmas ikä käsitteenä ei ole kovin tarkkarajainen, mutta sillä on tarkoitus hahmottaa uudenlaista ajanjaksoa, jonka elämäntapa eroaa aiemmasta (työ- ja perhe-elämä) ja tulevasta (vanhuus). Ajanjaksoa leimaa henkilökohtaiset intressit ja niiden toteuttaminen, aktiivinen elämänsäsenne sekä vielä hyväksi koettu toimintakyky. Uuden ajanjakson syynä pidetään länsimaissa tapahtunutta varallisuuden kasvu ja aiempaa pidempään eläkkeellä olo aikaa, jota yhä useammat ikääntyneet voivat viettää terveinä, sekä taustasyynä vaikuttavaa eliniänodotteen nousua. Tarkastelen edellä mainittuja sosioekonomisia taustatekijöitä tarkemmin aktiivisen ikääntymisen kohdalla. (Bass 2000, 8–9; Hooyman & Kiyak 2011, 540)

Yhteiskunnan yksilöllistymiskehityksen on nähty heijastuvan myös kolmannen iän määrittelyssä. Kolmannessa iässä yksilöt tekevät itsenäisesti valintansa siitä, miten haluavat viettää aikaansa kolmannessa iässä. Se, kuinka ja millaisen kukin elämänvaiheestaan muodostaa, on nähty lähtökohtaisesti yksilön itsensä tuottamana, eikä niinkään ulkopäin pakotettuna, kuten ovat esimerkiksi työ- ja perhe-elämän viitoittama aikuisuus tai myöhäinen vanhuus. Ikääntyvällä yksilöllä on kolmannessa iässä mahdollisuus niin ajallisesti kuin myös sisällöllisesti määrittää sisältö elämälleen. Yksilön elämänkulussa kolmatta ikää voi myös pitää jatkumona, jossa yksilö edelleen jatkaa aktiivisesti itsensä toteuttamista ja kehittämistä, esimerkiksi harrastusten kautta. Kolmannessa iässä korostuu siis vahvasti yksilöllisyys ja lisäksi toimijuus, mitkä yhdessä tuottavat kolmannesta iästä mahdollisesti hyvinkin moninaisen elämänvaiheen. Toisaalta kolmas ikä on myös aikaa, jossa korostuu yksilön itsessään huolehtimisen eetos. Huolta tulisi pitää omasta terveydestä, ja pysyä mahdollisimman toimeliaana harrastusten, opiskelun ja muun toiminnan avulla. (Karisto 2004, 91–92; 99–102; Rubinstein 2002, 31; 35; 38–39; Tikka 1991, 54–58)

Suuret ikäluokat, eli pitkälle teollistuneissa, vauraissa länsimaissa toisen maailmansodan jälkeen syntyneet ikäluokat, ovat luultavammin ensimmäisiä varsinaisia syntymäkohortteja, eli samoina vuosina syntyneitä, jotka voivat suuressa määrin elää kolmannen iän todellisuutta. Väestöennusteiden mukaan he elävät keskimäärin pitkempään kuin aiemmat ikäluokat, heidän terveytensä on parempi sekä heidän

elintasonsa on turvatumpi kuin aiemmilla ikäluokilla lähinnä työeläkkeiden takia. Suurten ikäluokkien kohdalla on todennäköistä, että heidän ikääntymisensä ilmenee yhteiskunnan ja yksilön näkökulmasta varsin myönteisenä tapahtumana. Yksilöinä ja ryhmänä suuret ikäluokat ovat olleet aktiivisesti mukana rakentamassa yhteiskunnallista todellisuutta, kuten hyvinvointivaltiota. Heidän voidaan ajatella kasvaneen ja eläneen yhteiskunnassa, jossa palkkatyön suomat tulot ovat mahdollistaneet kulutuksen kasvun sekä sen, että kulutuksesta on tullut iso osa elettyä kulttuuria. Lähestyessä eläkeikää ja eläkkeelle jäätyään suuret ikäluokat tulevat luultavammin jatkamaan aktiivista osallistumistaan yhteiskunnalliseen elämään, poliittisena voimana sekä uudenlaista ikääntymiskulttuuria luovana voimana. Suuret ikäluokat ”kolmas ikäläisinä” voivat helpottaa tai siirtää kestävyysvajeen eli ikääntyvän yhteiskunnan aiheuttamaa velkaantumista myöhempään vanhuuteen. Toisaalta suurissa ja myös muissakin ikäluokissa ikääntyminen ei tapahdu kaikkien osalta yhtä myönteisenä ja aktiivisuutta korostavana elämänvaiheena. Välttämättä kaikki eivät edes halua elää omasta tahdostaan aktiivisina osallistujina ja kuluttajina. Kolmas ikä voi siis näyttäytyä hyvin monimuotoisena elämänvaiheena lähitulevaisuudessa, kun entistä suuremmat ikäluokat eläköityvät. (Bass 2000, 11; Gilleard & Higgs 2002, 372; Jyrkämä 2013, 94; 97–98; Karisto 2004, 97)

Tämän tutkimuksen aineiston keruuvuonna (2011) suuret ikäluokat ovat jo ohittaneet keski-ikä ja lähestyvät tai ovat jo eläkkeellä. Suuret ikäluokat edustavat aineiston keruuhetkellä jo sitä ryhmää, jolla ainakin teoriassa on mahdollisuus elää ja toteuttaa itseään ”kolmannessa iässä”. Käsitteenä kolmas ikä ei ole mielestäni hajanaisuutensa tai moninaisuutensa takia suoraan käyttökelpoinen tämän tutkimuksen teoreettisena pohjana, mutta aktiivisen ikääntymisen ohella se viitoittaa tutkittavana olevaa, elämäntavoiltaan monimuotoista, ajanjaksoa ennen vanhuutta. Ajattelen, että tutkimukseni kuitenkin koskettaa kolmatta ikää ja sen arvostusta muiden kansalaisten silmin, koska tutkimukseni tavoitteena on saada tietoa ikääntyneiden osallistumisesta yhteiskuntaan.

Seuraavaksi tarkastelen aktiivisen ikääntymisen käsitettä, jonka tulkitseen osaksi kolmannen iän elämänvaihetta. Mielestäni itsensä toteuttaminen ja oman persoonallisen elämänvaiheen muodostaminen on itsessään aktiivisuutta, on se sitten sisällöltään mitä tahansa. Aktiivinen ikääntyminen on kuitenkin kolmanteen ikään verrattuna saanut, varsinkin nykyhetkeen tultaessa, yksilön ulkopuolelta määritellyn ja osittain yksilöä painostavan piirteen. Sen nojalla on ryhdytty ohjamaan instituutioita ja yksilöitä kohti tietynlaista aktiivista elämäntapaa, jotta ikääntyneiden elämäntapa tukisi ja tuottaisi talouskasvua. Aktiivisesta ikääntymisestä ja institutionaalisesta ohjauksesta seuraavaksi tarkemmin.

2.3 Ikääntyminen eri näkökulmista

2.3.1 Irtaantumisteoria

Ikääntyminen on saanut viimeisen sadan vuoden aikana useita erilaisia tulkintoja, jotka ovat vaihdelleet sitä mukaan, kun yhteiskunnat ja niiden väestöt ovat vähitellen kehittyneet kohti nykyistä tilannetta. Viime vuosisadan puoliväliin tultaessa ajatus ikääntymisestä oli ollut yhteydessä yksilön elämänlaatua heikentäviin asioihin, kuten terveyden tilan heikkenemiseen ja sairastavuuden lisääntymiseen. Ikääntyminen ymmärrettiin silloin vahvasti lääketieteellisten ja biologisten oppien mukaan yksilön terveyden, psyykkisen ja fyysisen toimintakyvyn asteittaisena heikkenemisenä (Katz 1996, 88–100). Tieteellisessä keskustelussa huomio ikääntyneitä kohtaan alkoi kasvaa aiempaan enemmän lääketieteen lisäksi myös sosiaalitieteissä. Yhtenä vaikutusvaltaisimpana ikääntymistä sosiaalitieteissä teoretisoineena teoksena pidetään vuonna 1961 julkaistua kirjaa *Growing old: The process of disengagement* (Katz 1996, 121). Teoksessa ikääntyminen teoretisoidaan väistämättömänä ”irtautumisena” (disengagement) sosiaalisista ympäristöistä ja suhteista, johon ikääntynyt on aiemmin kuulunut (Cumming 1961, 14). Vanhuus leimautuu prosessina, jossa ikääntyminen tulkitaan roolien ja aktiviteettien hiipumisena työuran jälkeen ja joka valmistaa ihmisen kohti lopullista hiipumista, kuolemaa (Cumming 1961, 219–227). Irtaantumista voi itsessään edes auttaa eläkkeelle siirtyminen, mikä taloudellisesta näkökulmasta tarkasteltuna uusintaa työvoimaa; ikääntynyt työntekijän siirtyy pois työelämästä ja vapauttaa nuoremmille ikäpolville tilaa siirtyä töihin (Cumming 1961, 219–221). Irtaantumisen tulkitaan positiivisena ikään kuin luonnollisena ja väistämättömänä, kehityksenä, jossa eläkkeelle siirtyneen ihmisen sosiaalinen elämä vähitellen hiipuu, ja yksilön kiinnostus kohdistuu itseensä ja elämänsä kulkuaan (Wilson 2000, 11; Powell & Chamberlain 2012, 48–51).

1900-vuosisadan puolivälin tietämiltä nykypäivään ikääntyneiden terveydentila ja varallisuus ovat kohentuneet aiemmasta. Syynä ovat olleet useat yhteiskunnalliset kehityskulut, joiden yhteisvaikutuksena iäkkäiden elämänlaatu sekä pitkäikäisyys kasvoivat. Eläketurvajärjestelmien kehitys helpotti työelämästä eläkkeelle siirtymistä, kun taloudellinen asema oli turvattu palkkatyön jälkeen. Ikääntyneiden taloudellisen tilanteen parantuessa myös väestöjen yleinen terveydentila oli kohentunut sosiaali- ja terveydenhoitojärjestelmien kehittymisen myötä, mikä edes auttoi entistä useamman ikääntyneen saavuttamaan entistä korkeamman iän. (Künemund & Kolland 2007, 169–172; Morgan & Kunkel 2016, 312; 326)

Iäkkäiden taloudellisen aseman ja terveydentilan kohenemisen myötä kuva ikääntymisestä raihaistumis- ja rappeutumiskehityskulkuna ei enää vastannut useimmilla eläkkeelle siirtyneiden kohdalla todellisuutta. Ikääntymistä ryhdyttiin tarkastelemaan uusista näkökulmista. Yhteistä eri tulkinnoille on, että ikääntyminen

ymmärretään monimuotoisena ilmiönä, jossa tieteellinen tutkimus kohdistuu yksilön ikääntymisen ohella myös ikääntymisen sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen tasoon (Estes, Biggs & Phillipson 2003, 2-4; Katz 1996, 119-120; Phillipson & Baars, 2007, 76-80; Powell 2011, 20-21; Settersten 2006, 15-16).

2.3.2 Aktiivisuusteoria

Irtaantumisteorian rinnalle kehittyi vähitellen ikääntyneiden aktiivista toimintaa korostava teoria. Tarkalleen ottaen aktiivisuutta painottava näkökulma ikääntymisessä muodostui jo ennen irtaantumisteoriaa, mutta varsinaisesti aktiivisuutta painottavat lähestymiskulma ikääntymiseen sai valtavirran suosion vasta irtaantumisteorian jälkimainingeissa 1950-luvulta lähtien. Aktiivisuusteorian sisältö ja sen tunnusomaiset piirteet ovat muuntuneet ajan mittaan. Esittelen seuraavaksi aktiivisuusteorian yleisluontoisesti painottaen nykypäivän teoriasisältöä ja sen käyttöä. Aloitan aktiivisuusteorian käsittelyn yhdestä ensimmäisistä tutkimuksista, jossa aktiivisuusteorialle määriteltiin tarkat sisällölliset käsitteet, joiden pohjalta tutkittiin aktiivisuuden ja elämäntyytyväisyyden suhdetta eräässä yhdysvaltalaisessa "eläkeasumisyhteisössä" (retirement community) (Lemon, Bengtson & Peterson 1972).

Tutkimuksessa aktiivisuus määriteltiin kolmeksi eri aktiivisuustyypiksi: vapaa-
muotoinen aktiivisuus (informal activity), virallinen/ muodollinen aktiivisuus (formal activity) ja yksityinen aktiivisuus (solitary activity). Sukulaisten, ystävien ja naapureiden kanssa toimiminen oli määritelty vapaamuotoiseksi aktiivisuudeksi, kuin taas osallistuminen erilaisiin vapaaehtoistoiminnan muotoihin määritettiin viralliseksi tai muodolliseksi aktiivisuudeksi. Yksin tapahtuva toiminta oli määritelty yksityiseksi aktiivisuudeksi, esimerkiksi television katselu, lukeminen ja muut yksin tapahtuvat harrastukset. Tutkimuksen päätulos oli, että aktiivisuus ystävien kanssa oli ainoa tekijä, joka oli myönteisesti yhteydessä elämäntyytyväisyyden kanssa. Muilla aktiivisuuden muodoilla ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä elämäntyytyväisyyden kanssa. Tulosten pohdinnassa tekijät ehdottavat, että aktiivisuutta pyrittäisiin määrittämään ja testaamaan empiirisissä tutkimuksissa, jotta aktiivisuusteorialle muotoutuisi teoriasisältö, jolla olisi myös empiirisesti vahvistettu sisältö. (Lemon, Bengtson & Peterson 1972, 511-523)

Edellä esitellyn aktiivisuusteoriaa testanneen tutkimuksen jälkeen aktiivisuusteoriaa on määritelty useissa eri gerontologiaa käsittelevissä kirjoissa. Aktiivisuus teoria on saanut 2000-luvulle tultaessa huomattavassa määrin valta-aseman ikääntymisen tutkimuksessa suhteessa irtaantumisteoriaan. Aktiivinen ikääntyminen on nostettu useissa eri instituutioissa esille vasteena ikääntyvien yhteiskuntien ongelmien avuksi. Esittelen seuraavaksi oman tutkimukseni näkökulmasta mielekkäitä aktiivisuus teorian määrittelyjä, joiden jälkeen siirryn institutionaaliseen kontekstiin.

Aktiivisuus teorian (activity theory) on katsottu painottaneen toisin, kuin irtaantumisteorian, ikääntyneiden sosiaalisen elämän jatkuvuutta, uusiutumista ja yksilöllistä kasvua, jotka itsessään tuovat ikääntyneille tyytyväisyyttä (Katz 1996, 124). Aktiivisen ikääntymisen teoriaa kuvastaa myönteinen suhtautuminen ikääntymiseen. Siinä ikääntyminen nähdään osallistumisen jatkuvuutena yhteiskunnallisen elämän eri osa-alueilla. Huomio kohdistuu siihen, kuinka yksilö onnistuu säilyttämään itselleen merkitykselliset roolit ja aktiviteetit ikääntyessään tai millä ja miten hän niitä mahdollisesti korvaa tai uusii. Tulevien eläkeläisten hyvä terveydentila ja toimintakyky sekä kohtuullinen elintaso edesauttavat aktiivisen elämäntavan yleistymistä eläkkeellä. (Martelin ym. 2004, 117-129; Kiander ym. 2004, 104-111; Powell & Chamberlain 2012, 50-51)

Ajallisesti aktiivinen ikääntyminen käsite paikantuu viimeisten työvuosien ja eläkkeelle siirtymisen välitilaan. Aktiivinen ikääntyminen käsitettä onkin käytetty myös poliittisissa toimenpideohjelmissa, joiden tarkoituksena on ollut tukea ikääntyneiden työntekoa ja pidentää työuraa ennen varsinaista eläköitymistä. (Euroopan komissio 1999, 5-6; Hemerijck 2002, 204; Katz 1996, 127; Ney 2005, 327)

Esittelen seuraavaksi tuottavan ikääntymisen käsitettä, joka on käsitteenä rajatumpi näkökulma ikääntymiseen kuin aktiivinen ikääntyminen. Molemmilla käsitteillä on kuitenkin yhtymäkohtia. Kuten edellä on kuvattu, aktiiviset, fyysisesti ja sosiaalisesti, ikääntyneet oletetaan olevan muita tuottavampia taloudellisesti työskentelemällä pitempään ja käyttämällä vähemmän sosiaali- ja terveyspalvelua. Tämä oletus on tuottavan ikääntymisen perusta.

Seuraavissa luvuissa esittelen tuottavan ikääntymisen käsitteen lisäksi aktiivisen ikääntymisen käsitteen ilmenemistä kansainvälisten instituutioiden, WHO:n ja EU:n, toimenpideohjelmissa 2000-luvun alkupuoliskolla. Tämän tutkimuksen ideana ei ole suoranaisesti selvittää, miten näiden instituutioiden toimenpideohjelmat ovat vaikuttaneet kansalaisten käsitykseen ikääntymisestä. On kuitenkin mahdollista, että näiden instituutioiden ajamalla näkökulmalla ikääntymisestä on ollut vaikutus kansalaisten käsityksiin ja mielipiteisiin ikääntymisestä. Lisäksi kyseiset instituutiot ovat olleet varsin aktiivisia muotoilemaan aktiivisen ikääntymisen käsitteen sisältöä toimenpideohjelmiensa kautta. Instituutioiden ajamia käsityksiä kohtaan on esitetty kritiikkiä, tehty parannusehdotelmia niihin, sekä hahmoteltu kokonaan uudenlaisia käsitteitä ja malleja, joista yhtä käytän tässä tutkielmassa.

Edellä mainituista syistä johtuen aktiivisen ikääntymisen taustoittaminen kansainvälisten instituutioiden näkökulmasta on mielestäni perusteltua tämän tutkimuksen kannalta.

2.3.3 Tuottava ikääntyminen

Aktiivinen ja tuottava ikääntyminen käsitteitä on vaikea erottaa toisistaan, jos aktiivisella ikääntymisellä tarkoitetaan vain taloudellista (aktiivista) näkökulmaa, työurien pidentämistä ennen eläkkeelle siirtymistä. Tuottavuudella ensisijaisesti korostetaan aktiivista toimintaa, jolla ikääntynyt saa aikaan taloudellisia hyödykkeitä, tuotteita tai palveluita. Huomio halutaan kohdistaa taloudelliseen kestävyyteen ja väestön ikääntymisen tuottamiin haasteisiin postmoderneille yhteiskunnille. Ikääntyvät ihmiset nähdään taloudellisina voimavaroina, ei ainoastaan taloudellisten resurssien objekteina, vaan myös niitä tuottavina subjekteina. (Powell & Chamberlain 2012, 51-52; Taylor & Bengtson 2001, 122)

Tuottavan ikääntymisen perustana on taloudellinen tehokkuus eli ajatus siitä, että ikääntyneitä pidetään talouskasvua kasvattavana voimavarana, toisin kuin aiemmin sitä hidastavana tekijänä (Estes, Biggs & Phillipson 2003, 70-71). Tuottava ikääntyminen sisältää siis selkeän kuvan siitä, miten ikääntyneet tulisi nähdä ja mitä heiltä odotetaan. Ikääntyneillä oletetaan olevan parempi terveydellinen tilanne ja toimintakyky kuin aiemmilla sukupolvilla, minkä vuoksi heidän odotetaan osallistuvan työelämään aiempaan pidempään (mts. 70-71). Kuva ikääntyneistä irtaantumisteorian näkökulmasta kääntyy päinvastaiseksi, ikääntyneiltä ei odoteta aikaista eläköitymistä esimerkiksi työvoiman uusintamisen näkökulmasta ja heidän oletetaan pysyvän taloudellisesti aktiivisina. Tuottavan ikääntyminen on tulkittu luovan ikääntymiselle ja ikääntyneille myönteisen ja toiminallisen kuvan ja roolin, jotka rakentuvat palkkatyön ja siihen verrattavan työn varaan (mts. 71-72).

Ongelmana tuottavan ikääntymisen kuvassa ikääntymisestä ja ikääntyneistä on sen kapea-alainen kuva ja arvopohja, joissa ei huomioida ikääntyneitä, jotka eivät voi osallistua palkkatyöhön ja muuhun vastaavaan taloudellisesti tuottavana tulkittavaan toimintaan (Sherraden ym. 2001, 266-267). Tuottavan ikääntymisen määrittelyssä on ollut paljon vaihtelua (mts. 266-267). Osassa akateemisista tutkimuksista tuottavana on pidetty vain palkkatyötä (ks. esim. Schulte ym. 2018), osassa taas tuottavana on määritelty vapaaehtoistyö (ks. esim. Hank 2011).

Tuottavan ikääntymisen moninainen käyttö tieteellisessä keskustelussa ja osittain ristiriitaiset tulkinnat käsitteen sisällöstä ovat saaneet aikaan tarpeen kehittää paremmin empiiriseen tutkimukseen sopivaa käsitettä ikääntymisestä, joka ottaisi huomioon ikääntyneiden moninaisen osallistumisen yhteiskuntakuntaan (Taylor & Bengtson 2001, 122; Sherraden ym. 2001, 266-267; Leinonen 2007, 303).

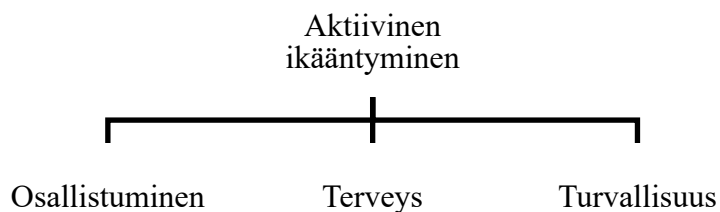
2.4 Aktiivinen ikääntyminen: WHO sekä EU

Aktiivinen ikääntyminen on saanut paljon huomiota eri kansainvälisissä kuin myös kotimaisissa poliittisissa instituutioissa. Maailman terveysjärjestö (WHO) on yksi ensimmäisistä kansainvälisistä instituutioista, joka on nostanut aktiivisen ikääntymisen käsitetty poliittiseen keskusteluun jo 1990-luvulta lähtien (Walker 2002, 123–124). WHO on painottanut 1990-luvulta lähtien aktiivisen ikääntymisen käsitteessään terveyden ja fyysiseen aktiivisuuden suhdetta sekä niiden myönteistä vaikutusta tuottavalle ikääntymiselle eli työssä jaksamiseen pitempään ja terveempänä ikääntymiseen (Walker 2015, 3). Tultaessa 2000-luvulle WHO on laajentanut määritelmäänsä kiinnittämällä huomion ikääntyneiden kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin (mts. 3).

2000-luvun alussa WHO muotoili aktiiviselle ikääntymiselle poliittisen kehysohjelman, *Active Ageing; A Policy Framework* (WHO 2002). Ohjelman tarkoituksena oli valaista eri näkökulmia aktiivisesta ikääntymisestä ja auttaa poliittisia päätöksentekijöitä ymmärtämään ja luomaan poliittisia ohjelmia ja käytänteitä ikääntymiseen liittyen (5). Perustana aktiivisen ikääntymisen ohjelmalle toimii YK:n ikäihmisiä koskeva päätöslauselma (1991), jonka mukaan ikäihmisiä koskevissa kansallisissa päätöksissä hallitusten tulisi huomioida seuraavat periaatteet, itsenäisyys (independence), osallistuminen (participation), hoiva/hoito (care), itsensä toteuttaminen (self-fulfillment) ja arvokkuus (dignity). Aktiivista ikääntymistä tulisi WHO:n poliittisen kehysohjelman mukaan tarkastella kolmen pääpiirteen suhteen: osallistumisen (participation), terveyden (health) ja turvallisuuden (security) (kuviot 1). Terveyden kohdalla pyrkimyksenä tulisi olla elämän laadun ja pituuden parantaminen eli vähentää sairastavuutta ja ylläpitää terveyttä (WHO 2002, 45–46). Ikääntyneiden osallistumisen mahdollisuutta tulisi tukea eri osa-alueilla (työmarkkinat, koulutus, terveys- ja sosiaalipolitiikka). Ikäihmisillä tulisi olla mahdollisuus osallistua taloudelliseen, kulttuuriseen ja henkiseen toimintaan ja näin olla mahdollisuus tehdä kontribuutio (palkaton/palkallinen) yhteiskuntaan ikääntyessään (emt. 46). Turvallisuus koostuu ikääntyneiden osalta, sosiaalisista, taloudellisista ja fyysisistä tarpeista ja oikeuksista (emt. 46).

Kaikki kolme pääpiirrettä (osallistuminen, terveys, turvallisuus) on jaoteltu useampaan alakohtaan, joissa käsitellään tarkemmin, mitkä asiat tulisi huomioida kyseisen pääpiirteen, esimerkiksi terveyden, kohdalla (emt. 47–53).

KUVIO 1 Aktiivinen ikääntyminen -malli.

WHO:n poliittinen kehysohjelma on määriteltäessä aktiivinen ikääntyminen huomattavan moniulotteinen ja avarakatseinen. Aktiivinen ikääntyminen nähdään muunakin kuin terveyttä edistävänä ja sairauksia ennaltaehkäisevänä toimintana (Boudiny 2013, 1080; Lopez-Lopez & Sanchez 2020, 412). Yksilöiden ikääntyessä iästä itsestään ei saisi tulla elämää rajoittava tekijä. Malli huomioi ikääntymisen luonnollisena tai vääjäämättömänä tapahtuma, jonka ei tulisi estää ikääntyvien ihmisten kykyä ja mahdollisuuksia osallistua työhön ja vapaa-ajan aktiviteetteihin (Lopez-Lopez & Sanchez 2020, 412–413). WHO:n aktiivisen ikääntymisen käsitteen ongelmana on pidetty sen huonoa soveltuvuutta yksilöllisen elämänlaadun tai hyvinvoinnin tarkasteluun, koska käsitteenä siinä ei muotoilla yksilöllisiä määritteitä aktiiviselle ikääntymiselle (Rantanen ym. 2019, 1003). WHO:n mallin ollessa ensi sijassa poliittinen kehysohjelma sen päämääränä on muotoilla ja muuttaa poliittisia instituutioita tukemaan ikääntyneiden fyysistä ja sosiaalista aktiivisuutta ennalta ehkäisevästi terveyden näkökulmasta (Lassen & Moreira 2014, 44). WHO:n aktiivisen ikääntymisen mallin toteuttaminen kokonaisuutena kansallisvaltioiden tasolla voi olla haastavaa, koska mallin eri pääpiirteet jakautuvat politiikan eri alueilla, työllisyys-, koulutus-, terveys- ja sosiaalipoliittisiksi (Walker 2015, 6–7).

WHO:n mallin lisäksi aktiivinen ikääntyminen on ollut esille Euroopan unionin (EU) tason instituutioissa 1990-luvulta lähtien (Ervik & Lindén 2013, 14; Walker 2002, 121–122). Esittelin seuraavaksi lyhyesti, millaisena EU-tasolla aktiivisen ikääntymisen käsite on ilmennyt rajaten tarkastelun kuitenkin aineistonkeruuvuoteen asti (2011).

Euroopan Union tasolla väestön ikääntyminen on aiheuttanut huolta taloudellisen kestävyuden näkökulmasta viimeisten kahden vuosikymmenen ajan (Lassen & Moreira 2014, 44). Työurien pidentämiseen tähtäävä politiikka on otettu EU:ssa yhdeksi keinoksi ratkaisemaan väestön ikääntymisen aiheuttamia taloudellisia huolia (mts. 43, Lopez-Lopez & Sanchez 2020, 411). EU:n neuvoston ja komission yhteinen raportti vuodelta 2002 ehdotti toimenpiteitä, joilla työllisyyden astetta saataisiin nostettu EU tasolla seuraavien vuosikymmenten aikana (2002, 4). Yhtenä ehdotuksena raportissa oli ikääntyvien työntekijöiden (+50 v.) työssäolon pidentäminen eli

vähentää ennenaikaista eläköitymistä (mts. 13.) Lisäksi raportissa todetaan, että kaikkien työkäisten, nykyisten ja tulevien, aktiivisuutta (fyysinen) tulisi ylläpitää, jotta ikääntymisen tuomia mahdollisia terveysongelmia voitaisiin ehkäistä (mts. 15). Ikääntyvien työllisyyden noston ja aktiivisen ikääntymisen yhteys on säilynyt EU:ssa tähän päivään asti.

Aktiivinen ikääntyminen on EU:n toimielimissä tulkittu useimmiten tähtäävän juuri työ- ja eläkepoliittisiin reformeihin, joissa tarkoituksena on ollut helpottaa ikääntyvien työntekoa pidempään (Lopez-Lopez & Sanchez 2020, 411–412; Walker 2015, 3). Taloudellinen näkökulma on siis ollut varsin vahva EU-tason tulkinnessa aktiivisesta ikääntymisestä. Viime vuosien aikana EU on kuitenkin lähestynyt politiikassaan WHO:n kokonaisvaltaisempaa käsitystä aktiivisesta ikääntymisestä, jossa ikääntyneiden osallistumista yhteiskuntaan pyritään edes auttamaan useiden eri politiikan osalueiden kautta (Lopez-Lopez & Sanchez 2020, 412).

Sosiologi Kim Boudiny on käsitellyt artikkelissaan aktiivisen ikääntymisen käsitteen muotoiluja ja käyttöä tieteellisessä ja poliittisessa keskustelussa (Boudiny 2013, 1077). Boudiny mukaan aktiivisen ikääntymisen käsitteen käytössä on painottunut selvästi kaksi näkökulmaa, taloudellinen ja fyysinen, jotka molemmat ovat selitettävissä samalla syyllä, taikka päämäärällä, taloudellisen kestävyys turvaaminen väestön ikääntyessä. Poliittisessa kontekstissa kuin myös tieteellisessä keskustelussa aktiivisen ikääntymisen käsitteessä heijastuu hänen mukaansa vahvasti huoli työllisyydestä ikääntyneiden kohdalla. On pyritty selvittämään syitä, jotka mahdollistavat pidemmät työurat sekä tekijöitä, mitkä edesauttavat ikääntyneitä työntekijöitä pysymään työelämässä pidempään. Työllisyyden, toisin sanoen taloudellisen, näkökulman lisäksi Boudiny mukaan aktiivista ikääntymistä on käsitelty fyysisen aktiivisuuden ja terveyden näkökulmista. Molemmat näkökulmat ovat yhteydessä taloudelliseen näkökulmaan. Taloudellisesta näkökulmasta kärjistetyksi kuvailtuna fyysisesti aktiiviset ikääntyneet ovat terveempiä ja he pystyvät työskentelemään pidempään ennen eläköitymistä, mikä lieventää valtiontalouden kestävyysvajetta. (Boudiny 2013, 1077–1086)

Boudiny ehdottaa, että aktiivisen ikääntymisen käsitettä tulisi tarkastella laajemmin kuin pelkän taloudellisen taikka fyysisen aktiivisuuden näkökulmasta. Aktiivisen ikääntymisen käsitettä tulisi laajentaa tieteellisen tutkimuksessa ja poliittisissa toimenpideohjelmassa koskemaan ikääntyneiden osallistuvuutta elämään kokonaisuudessaan. Boudiny ehdottaa kolmea näkökulmaa tai päämäärää, joiden puitteissa aktiivista ikääntymistä tulisi edistää yhteiskunnassa. (Boudiny 2013, 1087)

Ensinnäkin tulisi tarkastella niitä tekijöitä, jotka edes auttavat ikääntyneiden mahdollisuuksia sopeutua iän tuomiin muutoksiin elämässään. Näkökulmana voi olla esimerkiksi huomion kiinnittäminen työelämästä eläkkeelle siirtymisessä, mitkä tekijät parantavat yksilöiden sopeutumista uuteen elämänvaiheeseen työelämän jälkeen. (Boudiny 2013, 1088–1089)

Toiseksi tulisi kiinnittää huomiota ikääntyneiden sosiaalisiin suhteisiin ja niiden merkitykselle ikääntyneiden hyvinvoinnille. Sosiaalisten suhteiden tärkeys ei katoa ikääntymisen myötä. Ikääntyneillä voi olla kuitenkin sairauksia tai muita rajoittavia tekijöitä, kuten palvelutalossa asuminen, mitkä hankaloittavat yksilöille merkityksellisten sosiaalisten suhteiden ylläpitoa. Yhteiskuntapoliittisessa päätöksenteossa tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota sosiaalisten suhteiden merkitys ikääntyviä koskevissa päätöksissä. Voidaan esimerkiksi vahvistaa sosiaalista kanssakäymistä ikääntyneiden ja nuorten välillä paikallisella tasolla tai huomioida palvelutaloasumisessa riittävä hoitajamäärän, jotta hoitajilla on tarpeeksi aikaa sosiaaliseen kanssakäymiseen ikääntyneiden asukkaiden kanssa. (Boudiny 2013, 1089–1090)

Kolmantena näkökulmana tai päämääränä aktiivisen ikääntymisen kohdalla tulisi olla ikääntyneiden toimijuuden vahvistaminen. Ikääntyneiden toimijuutta voidaan ylläpitää ja vahvistaa, jos se otetaan tietoisesti huomioon. Ikääntyneillä tulisi olla yhteiskunnassa mahdollisuus yksilölliseen ikääntymiseen eli ikään liittyviä rakenteellisia esteitä tulisi poistaa ja edistää ikääntyneiden mahdollisuutta päättää omakohtaisen elämänsä valinnassa. Ikääntyneille tulisi olla esimerkiksi eläköitymisen suhteen päätäntävalta, milloin he voivat siirtyä eläkkeelle, koska osa ikääntyneistä kykenee ja haluaa työskennellä pitempään kuin mitä lakisääteinen eläkeikä sallii. Toimijuuden tärkeyttä ei tulisi väheksyä silloinkaan, kun ikääntyneen toimintakyky on heikentynyt. Erityisesti ikääntyneen toimijuuteen tulisi kiinnittää huomiota hoivapalveluissa. Hoiva ei saisi rakentua pelkästään ikääntyneen riippuvuuteen hoivantarjoajan määrittelemään palveluun, vaan ikääntyneellä tulisi olla yksilöllinen vaikutusmahdollisuus hoivapalveluiden muotoiluun. (Boudiny 2013, 1090–1092)

Boudiny mukaan kaikki nämä kolme näkökulmaa tai päämäärää laajentaisivat aktiivisen ikääntymisen käsitettä koskemaan erilaista, yksilöllistä ikääntymistä, jossa aktiivisuus määrittyy ikääntyneen omakohtaisen valinnan kautta ilman institutionaalista oletusta ikääntyä fyysisesti aktiivisena ja tuottavana kansalaisena. Edellä esitelty tapa lähestyä aktiivista ikääntymistä laaja-alaisena käsitteenä tai ilmiönä, on varsin samankaltainen käsitys siitä, miten tässä tutkielmassa ikääntymistä lähestytään. Aktiivinen ikääntyminen käsitetään tässä tutkimuksessa laaja-alaisena ikääntyneiden osallistuvuutena yhteiskuntaan; ei ainoastaan vain taloudellista kasvua tukevana päämääränä. (Boudiny 2013, 1093–1094)

Edellä esittelemäni aktiivisen ikääntymisen kritiikki, tai sen uudelleenmuotoilu, ei ole yksittäinen, vaan samankaltaisia huomioita ovat tehneet muutkin tutkijat. Sosiologi Thibault Moulaert ja sosiaaligerontologi Simon Biggs ovat vuonna 2012 julkaistussa artikkelissaan suhtautuneet kriittisesti aktiivisen ikääntymisen käsitteen sisältöön ja käyttöön kansainvälisissä instituutioissa: WHO, OECD ja EU. Heidän analyysinsä mukaan aktiivinen ikääntyminen on liittynyt pääoletukseltaan tarpeeseen ylläpitää ikääntyneiden osallistumista taloudellisesti tuottavaan toimintaan, lähinnä työntekoon (mts. 38). Ikääntyneiltä on oletettu eläkkeelläkin sellaista toimintaa ja osallistumista mikä on samaistettavissa työntekoon, niin sanottuun palkattomaan työhön

(mts. 35;38). Aktiivinen ikääntyminen on heidän mukaansa ollut vahvasti yhteydessä tuottavan ikääntymisen käsitteen kanssa (mts. 31–32).

He ehdottavat artikkelissaan laajentamaan ikääntymistä koskevaa käsitteellistämistä pois yksilöiden aktiivisuutta ja tuottavuutta koskevasta näkökulmasta kohti moniarvoisempaa tulkintaa ikääntymisestä (mts. 38). Uudenlaisessa tulkinnassa ikääntyminen näyttäytyisi ilmiönä, jossa yhteiskuntien tulisi tehdä mahdolliseksi erilaiset ikääntymisen elämänkulut, jotka pohjautuisivat yksilölliseen valintaan, eivätkä yksipuoliseen institutionaaliseen ohjaukseen (mts. 38). Ikääntyminen ei tällöin olisi sidottu vain yhdenlaiseen, toivottuun tai oletettuun päämäärään tai näkökulmaan, joka pahimmillaan voi rajoittaa ikääntyneiden mahdollisuuksia elää omanlaistaan elämää ja mahdollisuuksia osallistua yhteisen hyvän tuottamiseen muulla tavoin kuin työn tai työhön verrattavan taloudellisen toiminnan kautta (mts. 38).

Aktiivista ikääntymistä koskevia tutkimusartikkeleita ja poliittisia dokumentteja WHO:n ja EU:n tuottamina vuosien 1990–2013 väliseltä ajalta tarkastellessa tutkimuksessa päädyttiin samankaltaisiin johtopäätöksiin kuin edellä mainituissa julkaisuissa. Tutkimusaineistonsa pohjalta tutkijat esittävät, että aktiivinen ikääntyminen on tulkittu eri sisältöpainotteisesti WHO:ssa ja EU:ssa (Lassen & Moreira 2014, 44). WHO:ssa on korostunut epidemiologinen eli väestöterveystieteellinen näkökulma, jossa painotuksena on ollut fyysisen toimintakyvyn ylläpito läpi elämänkulun (mts. 44). Aktiivinen ikääntyminen WHO:n ajamana on tulkittu olleen merkittävästi yhteydessä toiminnan tai toimintakyvyn maksimoinnin tärkeyteen terveyden ylläpidon näkökulmasta (mts. 44). Tutkimuksessa pääteltiin, että EU:n aktiivisen ikääntymisen olevan yhteydessä ensisijaisesti taloudelliseen näkökulmaan, jossa tavoitteena on ollut edistää ikääntyneiden työssä pysymistä ja työllisyyttä (mts. 44). Tutkimuksen tekijät A.J. Lassen ja T. Moreira ehdottavat, että aktiivisen ikääntymisen käsitettä tulisi avartaa, jotta sen pohjalta tehdyt poliittiset toimenpideohjelmat ja strategiat ottaisivat huomioon aiempaan enemmän yksilöllisiä ja paikallisia tapoja muokata ikääntymisen tulkintoja ja siihen liittyviä toimintoja (mts. 44). Johtopäätökset ovat mielestäni samankaltaisia kuin aiemmin esitelleissä tutkimuksissa. Aktiivinen ikääntyminen voisi rakentua monimuotoisempana käsitteenä kuin ainoastaan terveyden ja taloudellisen tuottavuuden varaan (mts. 44–45).

Yksi Euroopan Union aktiivisen ikääntymisen konseptin inspiraation lähteistä (Lassen & Moreira 2014, 44–41) ja tässäkin tutkielmassa lähteenä käytetty brittiläinen sosiaaligerontologi Alan Walker on viime vuosina painottanut, että ikääntyminen tulisi ymmärtää laajemmin kuin vain työllisyyden ja talouden kautta (Walker 2015, 88–89). Euroopan Unionissa vietettiin vuonna 2012 ”aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välinen solidaarisuus” (European Year for Active Ageing and Solidarity between Generations) -teemavuotta (Tymowski 2015, 6). Walker ja sosiaalitieteilijä Tony Maltby (2012, 123) käyvät läpi yhteisessä tutkimusartikkelissaan aktiivisen ikääntymisen käsitteen käyttöä Euroopan Unionin poliittisissa toimenpideohjelmissa viimeisten kymmenen vuoden aikana. He ehdottavat, että aktiivisen ikääntymisen

teemavuotena 2012 EU:ssa olisi oivallinen tilanne ryhtyä muotoilemaan uudelleen aktiivisen ikääntymisen poliittista toimenpideohjelmaa siten, että se huomioisi kattavammin ikääntyneiden osallistumisen ja elämänlaadun yhteiskunnassa (mts. 128). Nykyinen, terveys- ja työllisyyspainotteinen, aktiivisen ikääntymisen politiikka sulkee muunlaiset ikääntymisen muodot (ei-taloudellisesti) ulkopuolelle, eikä ota huomioon toimintakyvyltään tai muuten heikko-osaisempia ikääntyneitä ja heidän elämänlaatuaan (mts. 128). Walker ja Maltby ehdottavat, että uudenlaisen politiikan tulisi perustua yhteiskunnalliseen keskusteluun, jossa aktiivista ikääntymistä määrittäisiin enenevässä määrin kansalaismielipiteen pohjalta verraten nykyiseen tapaan, jossa aktiivinen ikääntyminen on määrittynyt pitkälti väestön ikääntymisen ja työllisyyden näkökulmasta (mts. 128). Uudenlainen aktiivisen ikääntymisen politiikka voisi toimiessaan edistää ikääntyneiden elämänlaatua, siten mahdollisesti parantaa ikääntyneiden työssäjaksamista sekä vähentää terveydenhoitokuluja (mts. 128).

Tulkitsen edellä esiteltyjen tutkimusten perusteella, että aktiivisen ikääntymisen käsite on vähitellen muuntumassa, ainakin EU:ssa, entistä laaja-alaisempaa ikääntyviä koskevaa politiikkaa kohti. Tarkasteluun tulisi ottaa halutun aktiivisen ikääntymisen politiikan ymmärtämisen lisäksi se miten ikääntyneet itse määrittelevät ja haluavat ikääntyä; millaisia tapoja ja arvoja liitetään ikääntymiseen (Lopez-Lopez & Sanchez 2020, 414). Aktiivisen ikääntymisen määrittely ja sen varaan muotoillut poliittiset toimenpideohjelmat ovat olleet pitkälti kansainvälisten instituutioiden ja tutkijoiden työn tulosta. On oletettavaa, että aktiivista ikääntymistä on tulkittu ja toteutettu eri tavoin EU-maiden kesken, minkä vuoksi on perusteltua tutkia maakohtaisia eroja ja yhtäläisyyksiä aktiivisen ikääntymisessä (mts. 414).

Esittelen seuraavassa kappaleessa käsitteen, jolla pyritään hahmottamaan ikääntyneiden tuotteliaisuutta eri palkallisen ja palkattoman työn ja toiminnan osalta. Kyseinen käsite ei varsinaisesti ole yhteydessä aktiivisen ikääntymisen käsitteeseen, koska se ei ota kantaa siihen tulisiko ikääntyneiden olla aktiivisia taikka tuotteliaita, vaan sillä on tarkoitus hahmottaa millaista toimintaa voitaisiin pitää tuotteliaana ja mitkä tekijät voivat olla yhteydessä siihen. Käytän kyseistä käsitettä tutkielmani analyysin pohjana, koska tarkoitukseni on tutkia 50 ja sitä vanhempien Euroopan maiden kansalaisten osallistumista vapaaehtoistyöhön ja informaalin hoivaan sekä osallistumiseen yhteydessä olevia tekijöitä. Tarkoitukseni ei ole selvittää, mitä ihmiset pitävät aktiivisena tai tuottavana toimintana tai nähdäänkö ne Euroopan maiden kansalaisten silmissä tavoiteltavina asioina. Keskityn tutkielmassani ainoastaan havainnoimaan osallistumista ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä.

2.5 Vanhemman iän tuotteliaisuus ja osallistuminen

Michael Sherraden, Nancy Morrow-Howell, James Hinterlong ja Philip Rozario ovat esitelleet productivity in later life -käsitteen kirjassa *Productive Aging: Concepts and Challenges* (2001). Teoksessa tuottava ikääntyminen käsitettä taustoitetaan ja analysoidaan eri tieteenalojen näkökulmista ja lisäksi, miten sitä eri tieteenalat ovat pyrkineet määrittelemään. Kirjan viimeisessä osiossa muotoillaan productivity in later life -käsite, jossa huomioidaan ikääntyneiden moninaiset elämäntavat, joissa tuotteliaisuus tapahtuu useilla eri elämän osa-alueille, taloudellisena, sosiaalisena ja henkisenä (Sherraden ym. 2001, 285–286). Käsite sisältää kirjoittajien mukaan oletuksen, ettei se luo tai aseta kuvaa tuotteliaisuudesta ainoana ideaalisena tai normatiivisena arvona ikääntyneille, vaan se nähdään yhtenä tapana hahmottaa ikääntyneiden elämää (mts. 286). Productivity in later life nähdään toimintana, joka voi olla vapaaehtoistyötä, osallistumista kansalaistoimintaan, avunantoa tai hoivatyötä läheisille tai ystäville ja palkkatyötä (mts. 286). Käsitteessä ei kuitenkaan oteta huomioon kirjoittajien mukaan toimintaa, joka kohdentuu ensi sijassa yksilöön itseensä, kuten uskonnonharjoittaminen tai luova toiminta (mts. 287). Kirjoittajat korostavat, ettei kyseisten toimintojen rajaaminen käsitteen ulkopuolella tarkoita, etteikö niitä pidettäisi arvokkaina ja tavoiteltavina (mts. 287). Tarkoituksena on ollut saada aikaan teoreettinen malli, jolla productivity in later life -käsitettä voisi tutkia empiirisissä tutkimuksissa.

Productivity in later life -käsitteeseen vaikuttaa kirjoittajien mukaan eri osat, joiden pohjalta voidaan hahmotella laajempaa teoreettista mallia. Osa-alueita ovat

Sosiodemografiset tekijät (sociodemographics): sukupuoli, ikä, koulutus, ammatti.

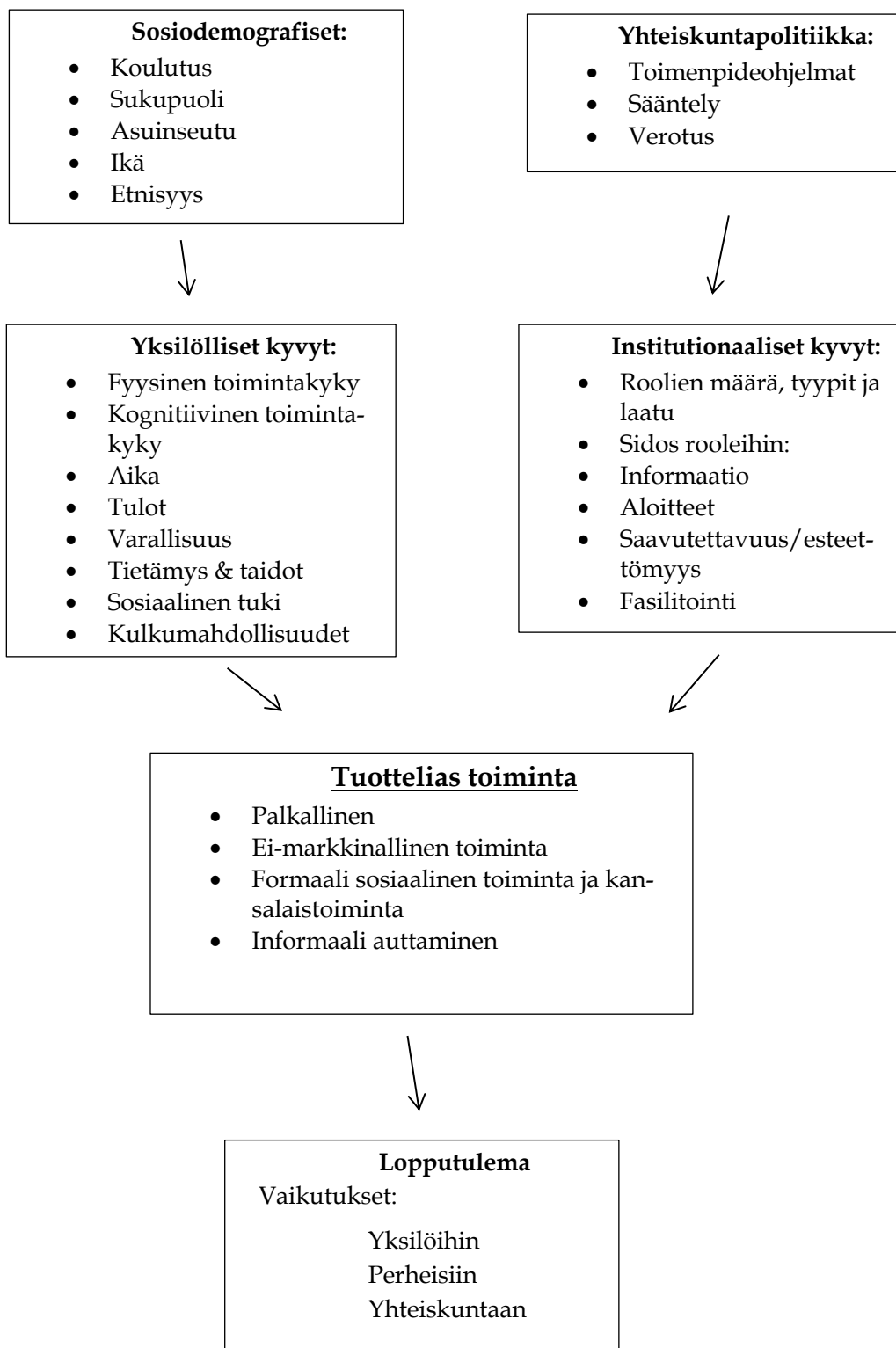
Yhteiskuntapolitiikka (public policy): ohjelmat, säännökset, verotus

Yksilöllinen kyvykyys (individual capacity): fyysinen ja kognitiivinen toimintakyky, taloudelliset resurssit, sosiaalinen tuki jne.

Institutionaalinen kapasiteetti (institutional capacity): mahdolliset päämäärät yhteiskuntapolitiikalle ja ohjelmille; numerot, tyypit, roolit ja niiden ominaisuus.

Tuottava toiminta (productive behaviors): toiminta, joka tuottaa hyödykkeitä tai palveluita

Tuottavuuden tulos (productivity outcomes): tuottavan toiminnan tuloksien mittaaminen, yksilölle, perheelle, yhteiskunnalle. (Sherraden ym. 2001, 274–276)

KUVIO 2 Vanhemman iän tuotteliaisuus -teoreettinen malli, mukailtuna ja suomennettuna (Sherraden ym. 2001, 277).

Näiden osa-alueiden kokonaisuutena teoksessa esitellään teoreettinen malli, jossa yhteiskuntapolitiikka ohjaa ja normittaa tuottavaa toimintaa (kuviot 2). Harjoitettu yhteiskuntapolitiikka representoituu instituutioissa (julkinen, yksityinen, siviili) niiden tuottamina rooli-odotuksina, jotka heijastuvat kansalaisissa riippuen yksilöiden

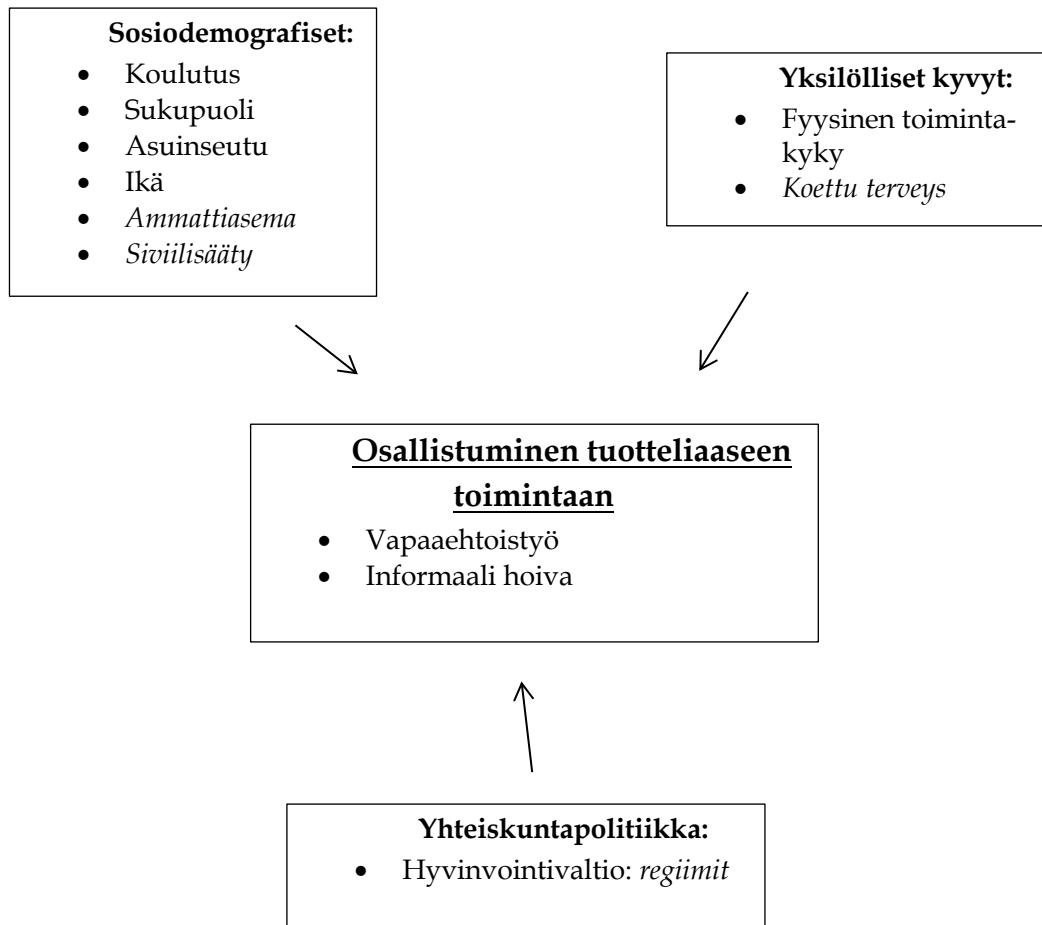
kyvyistä ja valinnoista. Instituutiot siis ohjaavat informaatiolla ja kannustimin (esim. etuudet, verotus) kansalaisia omaksumaan harjoitetun yhteiskuntapolitiikan tavoitteita. Näin ollen instituutioilla on merkittävä vaikutus siihen, miten tuottava toiminta käsitetään ja millaisia tuottavan toiminnan muotoja kohti kansalaisia halutaan kannustaa. Toimijuus on kuitenkin jokaisella kansalaisilla itsellään: kansalainen päättää omien kykyjensä, resurssiensa ja elämänkulun mukaan mitä valintoja hän tekee ja millaisia rooleja hän toteuttaa. (Sherraden ym. 2001, 278–282)

Anu Leinonen on artikkelissaan Tuottava ikääntyminen: käsitteestä käyttömahdollisuuksiin (2007) käyttänyt edellä mainitun teoksen käsitettä, *productivity in later life*, hahmotellessaan mallin empiiristä, laadullista tutkimusasetelmaa varten. Leinonen on suomentanut *productivity in later life* käsitteen vanhemman iän tuotteliaisuudeksi. Käytän itse tutkielmassani Leinosen suomennosta *productivity in later life* käsitteestä. Leinonen on tulkinnut, että *productivity in later life* -käsitteellä ja teoreettiselle mallilla (kuvio 2) käsitetään tuotteliaisuus instituutiolähtöisesti, ei yksilölähtöisesti. Jotta ihmiset saataisiin osallistumaan tai että heille olisi mahdollisuudet ja kyvyt osallistua tuotteliaaseen toimintaan, tulisi huomio kiinnittää instituutioiden luomiin edellytyksiin luoda puitteet ja resurssit tuotteliaalle toiminnalle. (Leinonen 2007, 302–303)

Tulkitsen, että Leinonen on laadullista tutkimusta varten luomassaan mallissa suunnannut huomion erityisesti siihen, mitkä tekijät mahdollistavat osallistumisen tuotteliaaseen toimintaan. Tutkimuksellinen kiinnostus on osallistumiseen vaikuttavissa muuttujissa eli miten yhteiskunta-, yhteisö- ja yksilötekijät ovat yhteydessä osallistumiseen (Leinonen 2007, 302–303).

Lähestyn omassa tutkielmassani 50-vuotiaiden ja vanhempien Euroopan maiden kansalaisten osallistumista vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan edellä esitellyn vanhemman iän tuotteliaisuus käsitteen ja teoreettisen mallin avulla. Tutkimusintressini muotoutuu vanhemman iän tuotteliaisuudesta ja Leinosen siitä muokattuun versioon tuotteliaaseen toimintaan osallistumisesta. Pyrin tutkielmassani selvittämään niitä tekijöitä, jotka ovat yhteydessä osallistumiseen tuotteliaaseen toimintaa. Rajaen huomion kuvio 2. esitellyn vanhemman iän tuotteliaisuus -mallin sosiodemografisiin tekijöihin, yksilöllisiin kykyihin sekä yhteiskuntapolitiikan yhteyteen osallistumiseen tuotteliaaseen toimintaa (kuvio 3). Oma hahmotelmani, kuvio 3, vanhemman iän tuotteliaaseen toimintaan osallistumiseen yhteydessä olevista tekijöistä perustuu edellä mainittuihin hahmotelmiin sekä aiempiin tutkimuksiin, joissa on tutkittu, mitkä tekijät ovat yhteydessä 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien osallistumiseen palkallisessa kuin palkattomassa työssä tai toiminnassa. Yhteiskuntapolitiikan tasolla aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että hyvinvointivaltio regiimeillä on yhteys osallistumista selittävänä tekijä. Kerron tarkemmin aiemmista tutkimuksista ja niiden tuloksista seuraavassa kappaleessa.

KUVIO 3 Tutkielmassa käytettävä hahmotus vanhemman iän tuotteliaaseen toimintaan osallistumiseen yhteydessä olevista tekijöistä. Kursivoituna lisäämäni tekijät aiempien tutkimusten perusteella.

3 MITÄ TIEDETÄÄN VANHEMMAN IÄN OSALLISTUMISESTA EU-TASOLLA

3.1 Vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan osallistuminen ja sitä selittävät tekijät EU-tasolla

Vuonna 2011 julkaistussa tutkimuksessa selvitettiin 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien Euroopan maiden (Ruotsi, Tanska, Saksa, Alankomaat, Belgia, Ranska, Sveitsi, Itävalta, Italia, Espanja, Kreikka) kansalaisten osallistumista vapaaehtoistyöhön, auttamiseen sekä informaaliin hoivaan (Hank 2011). Tutkimuksen aineisto (SHARE) oli kerätty vuonna 2004 haastatteluina. Aineiston analyysissä käytettiin 11 Euroopan maan kansalaisen vastauksia (N= 27 297). Tutkimuksen aineiston perusteella viimeisen kuukauden aikana ennen haastattelua 10 prosenttia 50-vuotiaista ja sitä vanhemmista haastatelluista oli osallistunut vapaaehtoistyöhön, 23 prosenttia ”informaaliin auttamiseen” (informal helping) ja 6 prosenttia hoivaan (caring). Tulkiten, että edellä mainitut informaali auttaminen ja hoiva muodostunut yhdessä tässä tutkimuksessa käytettävän informaalin hoivan (informal helping + caring). Osallistuminen oli yleisempää Pohjoismaiden haastatetuilla kuin Välimerenmaiden. (Hank 2011, 529–536)

Sosiodemografisilla taustatekijöillä oli yhteys osallistumiseen. Naiset osallistuivat todennäköisemmin auttamiseen ja informaaliin hoivaan kuin miehet. Vapaaehtoistyöhön osallistumisessa sukupuolella ei ollut merkitystä. Iällä oli merkitys kaikkiin osallistumisen muotoihin: iäkkäämmät ikäryhmät osallistuivat todennäköisemmin kuin nuoremmat. Koulutusasteella oli myönteinen yhteys kaikkiin osallistumiseen muotoihin, eli korkeammin koulutetut osallistuivat todennäköisemmin kuin alhaisesti koulutetut. Siviilisäädyllä (kumppani vs. ei-kumppania) ei ollut vaikutusta mihinkään osallistumisen muotoon. (Hank 2011, 529–536)

Haastateltujen koetulla terveydellä, kroonisilla sairauksilla ja koetuilla masennusoireilla oli epäsäännöllinen yhteys osallistumiseen eri muotoihin. Huonoksi koettu terveys ja koetut masennusoireet vähensivät osallistumisen todennäköisyyttä vapaaehtoistyön kohdalla, mutta ei muiden osallistumisen muotojen kohdalla. Haastatellut, joilla oli kroonisia sairauksia (2 tai useampi), osallistuivat todennäköisemmin toisten auttamiseen kuin ne, joilla ei ollut kroonisia sairauksia. Mielenkiintoista on, että masennusoireita kokevat vastaajat olivat osallistuneet informaaliin hoivaan viimeisen kuukauden aikana todennäköisemmin kuin ne, joilla ei ollut koettuja masennusoireita. (Hank 2011, 529–536)

Pitkittäistutkimus vuodelta 2019, joka käytti samaa aineistosarjaa [SHARE] kuin edellä mainittu tutkimus, selvitti 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien vapaaehtoistyön ja ensisijaisesti terveydellisten tekijöiden suhdetta (Papa ym. 2019). Tutkimuksessa analysoitiin 13 Euroopan maan (Itävalta, Belgia, Tšekki, Tanska, Viro, Ranska, Saksa, Italia, Alankomaat, Slovenia, Espanja, Ruotsi ja Sveitsi) kansalaisen aineisto vuosilta 2004, 2006, 2011, 2013 ja 2015. Osallistuminen vapaaehtoistyöhön oli pysynyt suhteellisen tasaisena koko 2004–2011 aikajakson, keskimäärin noin 18 prosentissa. Osallistuminen oli yleisempään Pohjois-Euroopan maissa. Vapaaehtoistyöhön kokonaisuudessaan kyseisellä aikajaksolla osallistuvista oli haastatelluista (suurin prosenttiosuus): naisia (57 %), keski-ikältään 67-vuotiaita, eläkkeellä olevia (61 %) naimisissa (70 %). (Papa ym. 2019, 676–685)

Vapaaehtoistyöhön osallistuminen oli epätodennäköisempää niillä, joilla oli rajoitteita toimintakyvyssä ja masennusoireita. Kroonisilla sairauksilla ei ollut yhteyttä osallistumiseen. Tutkimuksessa käytetyistä sosiodemografisista tekijöistä iällä, koulutusteella ja ammattiryhmällä oli merkitystä vapaaehtoistyöhön osallistumiseen. Vapaaehtoistyöhön osallistuminen oli todennäköisempää iäkkäämmillä, korkeammin koulutetuilla ja eläkkeellä olevilla haastatelluilla. (Papa ym. 2019, 676–685)

3.2 Palkalliseen ja palkattomaan työhön osallistuminen ja hyvinvointivaltio regiimit

Strauss ja Trommer julkaisivat vuonna 2018 tutkimuksen, joka tutki eri hyvinvointivaltio regiimijaotteluiden selitysvoimaa 50–75-vuotiaiden Euroopan maiden kansalaisten osallistumisessa palkallisessa ja palkattomassa työssä. Palkallisiin työhön osallistumisen selitysvoimaa 50–75-vuotiaiden osalta testattiin kahden eri regiimijaottelun välillä. Vapaaehtoistyön osalta regiimijaotteluiden selitysvoimaa testattiin tutkimuksessa kahdella eri jaottelulla ja informaalin hoivan kohdalla kolmella. Aineistona tutkimuksessa käytettiin European Social Survey (ESS) haastatteluaineistoa 30

Euroopan maasta. Palkallisen työn ja informaalin hoivan kohdalla tutkimuksessa käytettiin vuoden 2004 ESS-aineistoa ja vapaaehtoistyön osalta vuoden 2002, koska kyseisen vuoden aineistossa oli kysytty vapaaehtoistyöstä. (Strauss & Trommer 2018, 312–322)

Palkallisen työn kohdalla 50–75-vuotiaiden osallistumista analysoitiin 23 Euroopan maan osalta, koska nämä maat sijoittuivat molempiin vertailussa oleviin regiimijaotteluihin. Tutkimuksessa analysoitiin regiimijaottelun selitysvoimaa erikseen naisten ja miesten osalta. Analyysin perusteella Esping-Andersen (ks. Esping-Andersen 1999) tapa jaotella maat viiteen eri ryhmään oli selitysvoimaltaan selvästi parempi molempien sukupuolien kohdalla. Esping-Andersenin jaottelussa maat jaotellaan viiteen eri luokkaan: sosiaalidemokraattisiin, konservatiivisiin, liberaaleihin, välimerellisiin ja jälkisosialistisiin. (Strauss & Trommer 2018, 316–317)

Samaisessa tutkimuksessa hyvinvointivaltio regiimijaottelun selitysvoiman paremmuutta vapaaehtoistyöhön osallistumisen nähden testattiin kahdella eri jaottelulla, joissa kussakin oli mukana samat 19 maata. Jaottelua oli tehty sukupuolittain. Miesten ja naisten osallistumista vapaaehtoistyöhön selitti parhaiten Pichler ja Wallacen (ks. Pichler & Wallace 2007) tutkimuksiin perustava regiimijaottelu. Kyseisessä jaottelussa hyvinvointivaltiot jakaantuvat kolmeen eri luokkaan sosiaalisen pääoman tason mukaan: korkea, keski, alhainen. (Strauss & Trommer 2018, 321–323)

Informaalin hoivan osalta eri regiimijaotteluita oli mukana kolme. Kussakin regiimijaottelussa oli mukana samat 23 maata. Analyysin tuloksena selitysvoimaltaan parhain jaottelu oli Saraceno ja Keckin (ks. Saraceno & Keck 2010), vaikka sen kyky ennustaa miesten osallistumista ei ollut yhtä vahva kuin naisten osalla. Toisaalta kahdessa muussa mukana olleessa regiimijaottelussa selitysvoima naisten kuin miestenkin osalla jäi selvästi heikommaksi kuin Saraceno ja Keckin. Kyseisessä regiimijaottelussa maat jaetaan neljään eri luokkaan hoivan mukaan: ei-julkisesti tuotettua taikka rahallisesti tuettua hoivaa eli perheen itse rahoittamaa ja antamaa hoivaa (familialism by default); julkisella rahalla tuettua hoivaa perheessä (supported familialism); julkisesti tuotettua ja rahoitettua hoivaa (de-familialisation); viimeisessä sekamuotoinen hoiva eli hoiva, jossa voi valita rahallisesti tuetun hoivan perheessä (supported familialism) taikka julkisesti rahoitetun ja tuotetun hoivan (de-familialisation). (Strauss & Trommer 2018, 317–321)

Tutkimuksen tekijät päättelivät analyysin perusteella, että yleisesti ottaen 50–75-vuotiaiden osallistuminen palkkatyöhön, vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan jakaantuu selkeimmin pohjois-eteläakselilla (Strauss & Trommer 2018, 325). Selittäväksi tekijäksi työhön osallistumisen kohdalla he epäilevät dekommodifikaatiota (decommodification) eli markkinoista riippumattoman perusturvantasosta minkä julkinen valta takaa yksilöille huolimatta siitä onko hänellä työtä vai ei (mts. 314). Lisäksi tutkijat epäilevät, että työhön osallistumisen eroja pohjoisen ja etelän välillä selittäisi Pohjois-Euroopan (ensi sijassa skandinaavien) vähäisempi hoivan ja auttamisen tarve

läheisilleen (de-familialisation), mikä kannustaa työskentelemään pidempään Pohjois-Euroopan kuin Etelä-Euroopan maissa. (mts. 325)

Tutkijat toteavat, että samainen pohjois-etelä-erottelu näyttäytyy myös informaalin hoivan kohdalla. Osallistuminen informaalin hoivaan on todennäköisempää Pohjois-Euroopan maissa kuin Etelä-Euroopan maissa. Tämä vaikuttaa tutkijoiden mukaan ensi silmäyksellä oudolta, koska yleisesti voisi ajatella osallistumisen asteen olevan toisinpäin. Pohjois-Euroopan maiden osalta suurempi osallistuminen informaalin hoivaan on selitetty yleisesti tutkimuskirjallisuudessa tutkimuksen kirjoittajien mukaan sillä, että Pohjois-Euroopan maissa hyvinvointivaltio takaa laajan formaalin hoivan. Perheenjäsenten ei tällöin tarvitse ottaa vastuuta hoivan järjestämisestä (esim. iäkkäiden vanhempien) kuten Etelä-Euroopan maissa, vaan Pohjois-Eurooppalaiset voivat tällöin vapaaehtoisesti osallistua informaaliin hoivaan. Tämä vapaaehtoisuus hoivaan osallistumiseen selittää tutkijoiden mukaan Pohjois-Euroopan kansalaisten suurempaa osallistumisen määrää informaaliin hoivaan kuin Etelä-Euroopan kansalaisten. (Strauss & Trommer 2018, 325)

Vapaaehtoistyön kohdalla osallistuminen on todennäköisempään maissa, joissa on korkeampi formaalinen sosiaalinen pääoma ja vähäisempään maissa, joissa on alhainen formaalinen sosiaalinen pääoma. Korkean formaalin sosiaalisen pääoman, (osallistuminen kansalaisyhteiskuntaan) maat ovat lähinnä Pohjois-Euroopan maita kun taas alhaisen formaalin sosiaalisen pääoman (osallistuminen perheen ja lähipiirin toimintaan) maat ovat Etelä-Euroopan maita. (Strauss & Trommer 2018, 321; 325)

4 KUINKA TUTKIN OSALLISTUMISTA VANHEM- MALLA IÄLLÄ TUOTTELIAASEEN TOIMINTAAN

Hyödynnän omassa tutkielmassani vanhemman iän tuotteliaisuus käsitettä, joka mielestäni sopii edellä esitellyistä ikääntyneitä koskevista määrittelyistä parhaiten tutkimustehtävääni. Tarkastelen EU-maiden (33) tasolla 50-vuotiaiden ja vanhempien osallistumista vanhemman iän tuotteliaisuus käsitteen avulla. Vanhemman iän tuotteliaisuudessa otetaan huomioon palkallinen ja palkaton työ (ks. kuvio 3). Jätän kuitenkin palkallisen työn analyysin ulkopuolelle, koska 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien EU-kansalaisten työhön osallistumista ja siihen sidoksissa olevaa eläköitymistä on käsitelty lukemattomissa eri tutkimuksissa.

Tutkin vanhemman iän tuotteliaisuutta tässä tutkielmassa palkattomassa työssä. Analysoin EU-maiden kansalaisten osallistumista vapaaehtoistyössä ja informaalisissa hoivassa. Lisäksi tutkin, onko eri taustatekijöillä merkitystä ikääntyneiden osallistumiseen. Laajennan vanhemman iän osallistuvuuden tarkastelua EU-maiden kansalaisten väliseen vertailuun. Hyödynnän EU-tason vertailussa hyvinvointivaltio malleja, joiden pohjalta eri EU-maita voidaan jaotella ryhmiin; regiimeihin. Tutkin, selittääkö regiimijaottelu eroja ikääntyneiden osallistumisessa ja onko taustatekijöillä vaikutusta regiimijaotteluun.

Tutkielmani aineiston analyysi etenee seuraavasti. Kerron ensin tutkimuskysymykset, joiden jälkeen esittelen tutkielmassa käytettävän aineiston ja analyysimenetelmät. Tämän jälkeen kerron, miten aineistosta on muodostettu muuttujat, joilla pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiini.

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykseni ovat:

- Missä määrin 50-vuotiaat ja sitä vanhemmat EU-kansalaiset osallistuvat vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan?
- Voidaanko 50-vuotiaiden ja vanhempien EU-maiden kansalaisten osallistumista vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan selittää sosiodemografisilla taustatekijöillä?
- Selittääkö hyvinvointivaltioregiimijaottelu EU-maiden 50-vuotiaiden ja vanhempien osallistumista vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan?

Vastaan tutkimuskysymyksiini edellä esitellyssä järjestyksessä. Päättökysymykseni on selvittää EU-tasolla 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien yhteiskunnallista osallistumista ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä vanhemman iän tuotteliaisuus käsitteen ja mallin avulla.

4.2 Eurobarometri

Tutkielmani aineistona käytän Eurobarometriä. Eurobarometriä kerääminen aloitettiin Euroopan komission toimesta 1970-luvun alussa (Euroopan Parlamentti 2021). Eurobarometriä tarkoituksena on selvittää Euroopan unionin jäsenmaiden kansalaisten mielipiteitä laaja-alaisesti eri aihepiireistä, lähtökohtaisesti instituutioista ja poliittisista ohjelmista. Eurobarometrejä muodostetaan myös useista erityisaiheista, kuten teknologiasta, ympäristöstä, terveys- ja perheasioista. Eurobarometreihin on otettu välillä mukaan myös muitakin kuin Euroopan unionin jäsenmaita. Tässä tutkimuksessa käytettävän Eurobarometrin (76.2)¹ aihealueet kohdentuvat työllisyyteen ja sosiaalipolitiikkaan. Yhtenä tutkimuksen erityisaihealueista on *active aging*, mikä suomenkielisessä haastattelulomakkeessa on käännetty *aktiiviseksi vanhenemiseksi*. Kyseinen Eurobarometri on vuodelta 2011. Aineistotyypiltään Eurobarometri on poikkeileikkausaineisto, ja sen otantakehikkona ovat 15 vuotta täyttäneet Euroopan unionin jäsenmaiden sekä muutaman muun Euroopan maan kansalaiset, joista haastateltavat

---

¹ European Commission (2014): Eurobarometer 76.2 (2011). TNS OPINION & SOCIAL, Brussels [Producer]. GESIS Data Archive, Cologne. ZA5566 Data file Version 2.0.1

on valittu monivaiheisen ositetun otannan avulla. Kyseinen Eurobarometri on koostettu 33 Euroopan maan kansalaisen vastauksista. Otokoko EU-maissa on ollut 1000 suoritettua haastattelua, paitsi Pohjois-Irlannin (300 haastattelua), Itä-Saksan (500 haastattelua), ja Luxemburgin, Kyproksen (tasavalta), Maltaan, Islannin kohdalla 500 suoritettua haastattelua (GESIS 2014, VII). Käyntihaastattelut on suoritettu syys-marraskuussa 2011 TNS Opinion ja Social tuottamana. Käytettävä aineisto on koodattu haastatteluista datatiedostoksi (SPSS-portable), joka on saatavilla vapaasti Saksan data-arkiston (GESIS) sivuilta.

Tutkimuskysymysteni selvittämiseksi määrällinen, tutkittavaa ilmiötä edustava aineisto, kuten Eurobarometri, on mielekkäin. Tarkoitukseni on saada tutkimusaiheestani tietoa, joka on yleistettävissä ja vertailtavissa EU-maiden tasolla. Lisäksi Eurobarometrin käyttö ei aseta tutkielmalleni aineiston keruuseen ja säilyttämiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä, koska aineisto ei sisällä henkilö- tai muita tunnistetietoja.

Eurobarometriä (76.2) on muokattu tutkielmaani varten. Aineiston analyysiä varten Eurobarometristä on otettu mukaan 33 Euroopan maata (Liite 1). Tilastolliset analyysit tehtiin SPSS-ohjelmopakettilla (IBM Corp. IBM SPSS Statistics Mac OS. Version 27 Armonk, NY: IBM Corp).

4.3 EU-maiden 50-vuotiaiden ja vanhempien osallistumista vapaaehtoistyössä ja informaalissa hoivassa kartoittavat kysymykset ja menetelmät

Eurobarometri-aineistosta suodatettiin ensimmäiseksi 50-vuotiaat ja sitä vanhemmat tutkittavaksi otokseksi, mikä perustuu aiempien tutkimusten käyttämään rajaukseen (ks. Luku 3.2). Vapaaehtoistyötä kuvaava muuttuja muodostettiin kysymyksestä, jossa haastateltavilta oli kysytty ”otatteko tällä hetkellä aktiivisesti osaa tai teettekö vapaaehtoistyötä jollekin seuraavista järjestöistä”. Vastausmahdollisuutena olivat 15 eri vapaaehtoistyön muotoa, joista haastateltava on voinut valita yhden tai useamman (Liite 9). Vapaaehtoistyötä selvittävä haastattelukysymys vastaa aiempien tutkimuksien käyttämien aineistojen haastattelukysymyksiä (Hank 2011; Strauss & Trommer 2018; Papa ym. 2019), mutta sillä erolla, että edellä mainituissa tutkimuksissa vapaaehtoistyötä kartoittavassa kysymyksessä on ollut aika raja (viimeisen 12 kk aikana).

Informaalista hoivaa tässä tutkimuksessa tutkittiin samalla ikäryhmällä eli 50-vuotiaat ja sitä vanhemmat. Eurobarometrissa haastateltavilta oli kysytty ”jollei oman kotitaloutenne jäseniä oteta huomioon, oletteko itse auttanut tai tukenut ketään seuraavilla tavoilla viimeisten 12 kk aikana” sekä ”hoidatteko itse vanhempaa sukulaista” (Liite 9). Ensimmäisessä haastattelukysymyksessä on ollut seitsemän eri auttamisen tai tukemisen muotoa, joista haastateltavia on voinut valita yhden tai

useamman. Näiden kahden haastattelukysymyksen oletan mittaavan informaalia hoivaa, eli useimmiten palkatonta hoivaa, jota tarjoaa omainen, sukulainen, tuttava, ystävä (Anttonen & Sointu 2006, 13). Aiemmassa tutkimuksessa informaalia hoivaa on kysytty samoilla kysymyksillä (Hank 2011; Strauss & Trommer 2018), sillä erolla, että uudemmassa tutkimuksessa (Strauss & Trommer 2018) oli vanhemman sukulaisen hoivan lisäksi mukana oman lapsen hoiva.

Molempien tutkimuskysymysten, vapaaehtoistyön ja informaalin hoivan, kohdalla hyödynnettiin samoja sosiodemografisia taustatekijöitä (liite 2). Aiemmissä tutkimuksissa osallistumiseen oli havaittu olevan yhteydessä sosiodemografisista tekijöistä haastateltavan *sukupuoli* (Hank 2011; Strauss & Trommer 2018; Papa ym. 2019), *ikä (ikäryhmä)* (Hank 2011; Papa ym. 2019), *koulutus (koulutusaste)* (Hank 2011; Papa ym. 2019), *koettu terveys* (Hank 2011) ja *ammattiryhmä* vapaaehtoistyön kohdalla (Papa ym. 2019). *Siviilisäädyllä* ei ole aiemmissa tutkimuksissa havaittu olleen yhteyttä osallistumiseen (Hank 2011; Papa ym. 2019).

Tässä tutkielmassa sosiodemografisista tekijöistä haastateltavien iän yhteyttä osallistumiseen tutkitaan data-aineistossa valmiina olleella uudelleen koodatulla ikäryhmämuuttujalla. Koulutusta tutkitaan aineistossa valmiina olleella koulutuksen kesto (Kokopäiväinen opiskelu loppunut (ikä)) muuttujalla, joka on uudelleen koodattu haastattelukysymyksestä ”minkä ikäisenä lopetitte täysipäiväisen opiskelun”. Siviilisäädyn yhteyttä tutkitaan muuttujalla, joka on uudelleen koodattuna valmiina aineistossa haastattelukysymyksestä ”mikä seuraavista kuvaa parhaiten nykyistä elämäntilannettanne”. Ammattiryhmää koskeva muuttuja on muodostettu haastattelukysymyksistä ”mikä on tämänhetkinen ammattinne, mikä oli viimeisin ammattinne”, jotka on valmiiksi uudelleen koodattu aineistossa kolmiluokkaiseksi muuttujaksi. Aiemmissa tutkimuksissa ei ole tutkittu asuinseudun yhteyttä osallistumiseen. Eurobarometriaineistossa haastateltavilta on kysytty asuinseutua, joka otetaan mukaan analyysiin, koska on kiinnostavaa nähdä, eroaako osallistumisen todennäköisyys esimerkiksi maaseudun ja kaupungin välillä. Koettua terveyttä havainnollistetaan tässä tutkielmassa haastattelukysymyksellä, ”voisitko arvioida, kuinka tyytyväinen olette kuhunkin (terveytenne) seuraavista asteikolla 1–10, missä 1 tarkoittaa erittäin tyytymätöntä ja 10 erittäin tyytyväinen”. Haastattelukysymys on uudelleen koodattu kolmeluokkaiseksi helpottamaan analyysin tulkintaan. Tässä tutkimuksessa on lisäksi käytetty, aiemmista tutkimuksista, poiketen hyödyksi myös haastateltavien yhteiskunnallista asemaa ilmentävää kysymystä, ”käyttäkää seuraavaa asteikkoa, jossa 1 tarkoittaa alhaisinta yhteiskunnallista asemaa ja 10 korkeinta yhteiskunnallista asemaa. Voisitko sanoa, mihin kohtaan asteikolla asettaisitte itsenne”. Yhteiskunnallinen asema on uudelleen koodattu aineistossa kolmiluokkaiseksi-muuttajaksi, jota käytetään aineiston analyysissä. Sosiodemografiset tekijät on esitelty tarkemmin liitteessä 2.

Aineiston analyysi on tutkielmassa tehty käyttämällä logistista regressioanalyysiä. Tutkielman tarkoituksena on selvittää mitkä sosiodemografiset tekijät selittävät 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien osallistumista vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan. Selitettävänä muuttujana käytettiin ”osallistuu” (ei / kyllä) muuttujaa. Vastausvaihtoehtoa ”ei” (0) käytettiin vertailuluokkana ja selitettävänä tapahtumana käytettiin vastausvaihtoehtoa ”kyllä” (1). Koska selitettävä muuttuja, tässä tapauksessa osallistumista mittaava, saa vain kaksi arvoa, logistinen regressioanalyysi on pätevä analyysimenetelmä. Sosiodemografiset tekijät ovat tässä tutkimuksessa selittäviä muuttujia. Sosiodemografisilla tekijöillä on tarkoitus selittää, onko esimerkiksi sukupuolella yhteyttä tutkittavaan asiaan ja osallistuuko 50-vuotias tai sitä vanhempi eurooppalainen vapaaehtoistyöhön tai informaaliin hoivaan. Logistisella regressioanalyysillä voidaan kuvata, millä todennäköisyydellä tietty sosiodemografinen tekijä ”ennustaa” osallistumista vapaaehtoistyöhön tai informaaliin hoivaan. Esimerkiksi onko todennäköisempää, että nainen osallistuu vapaaehtoistyöhön kuin mies. (Jokivuori & Hietala 2007, 56–58).

Logistisessa regressioanalyysissä sosiodemografisten tekijöiden yhteyttä osallistumiseen tutkimuksen perusjoukossa eli Euroopan maiden (33) 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien osalta, arvioidaan riskiluvulla (OR) ja niiden luottamusvälillä sekä Waldin testisuureella (p). Riskiluku kertoo, millä todennäköisyydellä ja kuinka vahvana esimerkiksi korkea yhteiskunnallinen asema selittää osallistumista vapaaehtoistyöhön suhteessa alempaan yhteiskunnalliseen asemaan. Luottamusvälillä kuvataan sitä, millä varmuudella selittävän tekijän todennäköisyys pätee perusjoukossa. Waldin testisuureella havainnoidaan selittävän muuttujan, esimerkiksi korkean yhteiskunnallisen aseman, tilastollista merkitsevyyttä: ennustaako korkea yhteiskunnallinen asema todellisuudessa osallistumista suhteessa muihin yhteiskunnallisen aseman luokkiin. Logistisen regressioanalyysin tuottaman mallin selitysaste (Nagelkerke) on esitetty taulukoiden alla. (Jokivuori & Hietala 2007, 56–58; Kaakinen & Ellonen)

4.4 EU-maiden vertailua regiimittain

Tämän tutkimuksen viimeisenä tutkimuskysymyksenä on tutkia selittääkö hyvinvointivaltioregiimijaottelu Euroopan maiden 50-vuotiaiden ja vanhempien osallistumista vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan. Jaottelu eri hyvinvointivaltio regiimeihin perustuu aiempaan tutkimukseen (ks. 3.2).

Regiimijaottelun kohdalla vapaaehtoistyöhön osallistumista mittaava muuttuja on muodostettu taulukossa 1. esitellyistä maista. Jaottelu perustuu aiemmassa tutkimuksessa käytettyyn hyvinvointivaltioregiimijaotteluun (Strauss & Trommer 2018). Maat on jaettu kolmeen eri luokkaan: alhaisen, keskitason ja korkean formaalin sosiaalisen pääoman mukaan. Formaali sosiaalinen pääoma kuvaa tulkintani mukaan sitä, missä määrin yksilöiden sosiaaliset verkostot ja avunanto pohjautuvat perheidensä ja lähipiirinsä varaan (alhainen formaali sosiaalinen pääoma) tai kansalaisyhteiskuntaan ja julkiseen valtaan (korkea formaalinen sosiaalinen pääoma) (ks. tarkemmin Pichler & Wallace 2007).

TAULUKKO 1 Analyysissä mukana olevien maiden jako regiimittain vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan osallistumisessa.

	Maat
Vapaaehtoistyö regiimit	
Alhainen formaali sosiaalinen pääoma	Kreikka, Unkari, Italia, Puola, Portugali, Slovenia, Espanja
Keskitason formaali sosiaalinen pääoma	Itävalta, Belgia, Ranska, Saksa(itä+länsi), Iso-Britannia, Irlanti, Luxemburg, Alankomaat
Korkea formaali sosiaalinen pääoma	Tanska, Suomi, Ruotsi, Norja
Informaali hoiva regiimit	
Familialism by default	Kreikka, Puola, Portugali, Slovakia, Espanja, Slovenia
Supported familialism	Tsekki, Viro, Saksa(itä+länsi), Iso-Britannia, Unkari
De-familialisation	Itävalta, Belgia, Ranska, Tanska, Islanti, Luxemburg, Alankomaat, Norja, Ruotsi, Suomi
Verrokki regiimimalli	Maat
Esping-Andersen hyvinvointivaltio regiimit + jälkisosialistinen, välimerellinen	
Jälkisosialistinen	Unkari, Puola, Slovenia
Sosiaalidemokraattinen	Tanska, Suomi, Norja, Ruotsi, Alankomaat
Konservatiivinen	Itävalta, Belgia, Ranska, Saksa (itä+länsi), Luxemburg
Liberaali	Iso-Britannia, Irlanti
Välimerellinen	Kreikka, Portugali, Espanja, Italia

Informaalin hoivan osallistumisen kohdalla maat on jaoteltu kolmeen eri luokkaan edellä mainitun tutkimuksen pohjalta, taulukko 1 (Strauss & Trommer 2018). Maiden

jaottelu perustuu tulkintani mukaan siihen missä määrin julkinen valta tukee rahallisesti (etuudet, verotus) hoivaa ja järjestää ja tuottaa sitä. Regiimi jossa julkisen vallan osuus hoivasta on vähäisin ja perheen rooli isoin on nimetty familialism by default. Seuraavassa regiimissä (supported familialism) julkinen valta tukee etuuksien hoivaa, mutta perheen rooli hoivan järjestämisessä ja osin sen tuottamisessa, on edelleen suuri. Viimeisessä regiimissä (de-familialisation) julkinen valta takaa kansalaisilleen oikeudet ja etuudet, jotka turvaavat yksilöiden hoivan, ilman että heidän tarvitsee turvautua perheisiinsä tai läheisiinsä.

Aiemmassa tutkimuksessa oli päädytty jakamaan maat neljään eri luokkaan, missä neljäntenä oli ns. sekamalli, johon kuuluivat Suomi, Islanti ja Sveitsi. Neljäs luokka kuvaa maita, jotka ovat hyvin lähellä de-familialisation maita, mutta näissä maissa on tiettyjä ominaisuuksia, jotka ovat myös lähelle supported familialism -regiimiä. Tässä tutkimuksessa ei ollut käytettävissä sveitsiläisten haastatteluja. Koska jako neljään luokkaan oli hyvin lähellä de-familialisation mallia ja koska Islanti oli sijoitettu aiemmassa tutkimuksessa myös de-familialisation regiimiin, joten sijoitin Suomen ja Islannin de-familialisation regiimiin.

Regiimijaottelumallien toimivuutta testattiin vertaamalla niitä verrokki regiimijaottelu (taulukko 1). Vertailumallina toimii Esping-Andersenin muotoilema hyvinvointivaltioita ideaalityyppeihin jakava malli (Esping-Andersen 1999). Jaottelun idena on jakaa hyvinvointivaltiot regiimeihin sen mukaan kuinka kattavan sosiaaliturvan (lähinnä työssäkäyvien) ne takaavat kansalaisilleen suhteessa heidän työmarkkina-asemaansa (työssäkäyvä vs. työtön) (Esping-Andersen 1999, 87). Sosiaalidemokraattisessa regiimissä (Pohjoismaat) kansalaisten sosiaaliturva perustaa universalismiin eli julkinen valta takaa kaikille kansalaisilleen (riittävän) toimeentulon ja hyvinvoinnin. Konservatiivisessa regiimissä (Keski-Euroopan maat) kansalaisten sosiaaliturva jakautuu julkisen vallan ja perheen kesken. Julkinen valta takaa perusturvan, mutta ei yhtä laajaa kuin sosiaalidemokraattisessa. Kansalaisten sosiaaliturvan taso pohjautuu konservatiivi-regiimissä työmarkkina-asemaan: sosiaaliturvan etuudet ovat paremmat työssäkäyvillä. Liberaalissa regiimissä (Britannia, Yhdysvallat) julkisen vallan takaama sosiaaliturva on minimalistinen suhteessa sosiaalidemokraattiseen. Kansalaisten sosiaaliturva perustuu ensi sijassa yksityisten vakuutusten ja palveluiden varaan. Kaikki edellä mainitut kolme hyvinvointivaltioregiimiä kuuluvat alkuperäiseen Esping-Andersenin jaotteluun. (Esping-Andersen 1999, 74–93).

Neljänneksi regiimiksi on ehdotettu niin sanottua Välimeren alueen maiden regiimiä, jossa kansalaisten sosiaaliturva muodostuisi osittain julkisen vallan takaamana, mutta hyvin minimalistisena osassa etuuksista, kuten ikäänntyneiden hoivan osalta, mutta toisaalta osin varsin kattava esimerkiksi eläkkeiden osalta. Lisäksi Välimeren alueen maiden regiimissä tai Etelä-Eurooppalaisessa regiimissä perheen rooli on tulkittu suureksi sosiaaliturvan takaajaksi, mikä erottaisi sen konservatiivisesta regiimistä, johon maat sijoittuvat Esping-Andersenin jaottelussa. (Esping-Andersen 1999, 90–94; Arts & Gelissen 2002, 140–146)

Aiemmissa hyvinvointivaltioita regiimittäin vertaillen tutkimuksissa on uutena regiiminä lisätty jälkisosialistinen (Mills & Blossfeld 2005, 11–14; Strauss & Strommer 2018, 315). Maat, jotka olivat Neuvostoliitossa, on sijoitettu niin sanottuun jälkisosialistiseen regiimiin. Jälkisosialististen maiden on tulkittu heijastelevan Neuvostoliiton ideaaleja: pyrkimystä tasa-arvoon ja julkisen vallan takaama sosiaaliturva. Neuvostoliiton hajottua maiden sosiaaliturvajärjestelmät ovat vähitellen muotoutuneet uudelleen. Jälkisosialistisen regiimin maat tukevat sosiaaliturvalla pääsääntöisesti perheitä, muut sosiaaliturvan muodot ovat heikot verrattuna konservatiiviseen regiimiin tai sosiaalidemokraattiseen (Mills & Blossfeld 2005, 11–14).

Tutkimuskysymykseen, selittääkö hyvinvointivaltioregiimijaottelu Euroopan maiden 50-vuotiaiden ja vanhempien osallistumista vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan, vastaamiseen käytettiin logistista regressiomallia. Selitettävänä muuttujana käytettiin ”osallistuu” (ei / kyllä) muuttujaa. Vastausvaihtoehtoa ”ei” (0) käytettiin vertailuluokkana ja selitettävänä tapahtumana käytettiin vastausvaihtoehtoa ”kyllä” (1). Selittävinä muuttujina käytettiin hyvinvointivaltioregiimijaottelu (taulukko 1). Tulokset ilmoitettiin riskisuhteena (OR) ja sen 95 %:n luottamusvälinä.

5 TULOKSET

Tässä tutkielmassa tarkoituksena oli tutkia missä määrin 50-vuotiaat ja sitä vanhemmat EU-kansalaiset osallistuvat vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan ja voidaan 50-vuotiaiden ja vanhempien EU-maiden kansalaisten osallistumista vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan selittää sosiodemografisilla taustatekijöillä. Lisäksi tarkoituksena oli tutkia selittääkö hyvinvointivaltioregiimijaottelu EU-maiden 50-vuotiaiden ja vanhempien osallistumista vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan. Vastaan tutkimuskysymyksiin järjestyksessä, kuitenkin sillä poikkeuksella, että olen jaotellut vastauksen osallistumisen muodon mukaan vapaaehtoistyötä koskeviin tutkimuskysymyksiin ja informaalia hoivaa koskeviin. Viimeisenä vastaan hyvinvointivaltioregiimijaottelua koskevaan tutkimuskysymykseen.

5.1 Euroopan maiden 50-vuotiaiden ja vanhempien osallistuminen vapaaehtoistyöhön

Vuonna 2011 Eurobarometriin haastatelluista 32 Euroopan maan 50-vuotiaasta tai sitä vanhemmasta kansalaisesta 27 prosenttia kertoi osallistuneensa vapaaehtoistyöhön ja 73 prosenttia ei ollut osallistunut vapaaehtoistyöhön (liite 3). Yhteensä vastanneita vapaaehtoistyötä koskevaan kysymykseen oli 15 029.

Pohjois-Euroopan maissa vapaaehtoistyöhön osallistuminen oli ollut yleisempää kuin Etelä-Euroopan maissa: 35 % ja sitä enemmän vapaaehtoistyöhön osallistuneita haastateltavia ei ollut muista kuin Pohjois-Euroopan maista. Alle 15 % ja vähemmän osallistuneissa ei ollut taas yhtään pohjoiseurooppalaista. (Liite 3)

Taulukossa 2 on esitetty logistisen regressioanalyysin tulos sosiodemografisten tekijöiden yhteydestä vapaaehtoistyöhön osallistumiseen 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien eurooppalaisten keskuudessa. Sosiodemografisten tekijöiden osuus on vakioitu haastateltujen kansalaisuudella; tarkempi taulukko kansalaisuuksista liitteenä (liite 5). Analyysissä on mukana 14 395 haastateltua, jotka ovat vastanneet vapaaehtoistyötä ja sosiodemografisia tekijöitä mittaaviin kysymyksiin. Logistisen regressioanalyysin ulkopuolelle jäi 634 haastateltua.

Sosiodemografiset tekijät on esitelty taulukossa 2. siten että, se sosiodemografista tekijää mittaava luokka, joka on logistisessa regressioanalyysissä asetettu vertailuluokaksi (arvo 0, pienin arvo). Poikkeuksena edelle mainitusta on sukupuoli, koska muuttujana se saa vain kaksi luokkaa: mies, nainen. Sukupuolimuuttujassa vertailuluokaksi on valittu naissukupuoli, johon miessukupuolta verrataan, koska kyseisellä aineistolla miesten todennäköisyys osallistua on suurempi kuin naisten. Riskiluvun (OR) yhteyteen on merkitty tilastollinen merkitsevyys *-merkeillä niiden sosiodemografisten tekijöiden luokkiin, jotka ovat tilastollisesti vähintään merkitseviä (* = $p < ,05$).

Sukupuolen kohdalla mies osallistuu todennäköisemmin vapaaehtoistyöhön, mutta sukupuolen yhteys osallistumisen todennäköisyyteen on heikko. Tilastollinen merkitsevyys jää heikoksi ja riskiluku jää alle yhden. Ikäryhmillä ja siviilisäädellä ei ole yhteyttä vapaaehtoistyöhön osallistumisessa. Haastatelluista ne, jotka asuivat pienessä tai keskisuuressa kaupungissa tai maaseudulla osallistuivat todennäköisemmin vapaaehtoistyöhön kuin suuressa kaupungissa asuvat. Koetulla terveydellä ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä osallistumiseen. Yhteiskunnallisella asemalla on analyysin perusteella tilastollisesti erittäin merkitsevä yhteys osallistumisen todennäköisyyden ennustamiseen. Itsensä yhteiskunnallista asemaa mittaavassa kysymyksessä korkealla asemoineet (arvot 7–10 asteikolla 1–10) kuuluvat todennäköisemmin vapaaehtoistyöhön osallistuvien luokkaan kuin itsensä alhaiseen yhteiskunnalliseen asemaan (arvot 1–4) sijoittavat haastatellut.

TAULUKKO 2 Logistinen regressioanalyysi sosiodemografisten tekijöiden yhteydestä vapaaehtoistyöhön osallistumiseen, vakioitu haastateltujen kansalaisuudella.

	(OR)	Alaraja	Yläraja
Sukupuoli (nainen)	1.064	0.978	1.156
Ikäryhmät:			
50–54-vuotiaat			
55–64-vuotiaat	1.063	.945	1.196
65 ja vanhemmat	1.051	.932	1.186
Kokopäiväinen opiskelu loppunut (ikä)			
Ei täysipäiväistä koulutusta			
≤ 15-vuotiaana	.997	.609	1.631
16–19-vuotiaana	1.447	.884	2.370
20-vuotiaana tai myöhemmin	2.318***	1.415	3.796
Opiskelee edelleen	7.598*	1.096	52.689
Siviilisäät:			
Naimaton			
Naimisissa tai avoliitossa	1.058	.907	1.233
Eronnut tai sinkku	.903	.745	1.096
Leski	.920	.768	1.103
Muu	.995	.483	2.051
Asuinseutu:			
Suuri kaupunki			
Pieni tai keskisuuri kaupunki	1.349***	1.212	1.503
Maaseutu	1.095	.983	1.218
Koettu terveys (1: erittäin tyytymätön...10 erittäin tyytyväinen)			
1–4			
5–6	.946	.814	1.099
7–10	1.033	.888	1.201
Yhteiskunnallinen asema			
Alhainen asema (1–4)			
Keski (5–6)	1.126	.996	1.272
Ylempi asema (7–10)	1.379***	1.205	1.579

Analyyssissä mukana: n = 14395, ei mukana: n = 634, luottamusväli 95 %, p < ,05 *, p < ,01 **, p < ,001 ***, selitysaste R²: 22.

Seuraavaksi edetään informaalia hoivaa koskevan tutkimuskysymyksen pariin.

5.2 Euroopan maiden 50-vuotiaiden ja vanhempien osallistuminen informaaliin hoivaan

Toisena tutkimuskysymyksenä oli selvittää, missä määrin 50-vuotias ja sitä vanhemmat Euroopan maiden kansalaiset osallistuvat informaaliin hoivaan. Eurobarometriin haastatelluista 62 prosenttia osallistui informaalin hoivaan ja vastaavasti 38 prosenttia ei osallistunut (liite 4). Informaaliin hoivaan osallistumisessa vaihtelu ei ollut niin suurta kuin vapaaehtoistyöhön osallistumisessa. Vähiten osallistuneita oli Portugalissa (45 %) ja eniten osallistuneita oli Islannissa (82 %).

Seuraavaksi selvitettiin, voidaanko sosiodemografisilla tekijöillä ennustaa 50-vuotiaiden ja vanhempien osallistumista informaaliin hoivaan. Tutkimusmenetelmänä käytettiin logistista regressioanalyysiä. Analysoitaessa sosiodemografisten tekijöiden yhteyttä vapaaehtoistyöhön, huomattiin että haastateltavien kansalaisuuden ottaminen mukaan (vakioiminen) logistiseen regressioanalyysiin muokkasi tulosta. Maa-muuttajalla vakioidut logistisen regressioanalyysin tulokset tutkittaessa sosiodemografisten tekijöiden yhteyttä informaaliin hoivaan osallistumisessa on esitetty taulukossa 3. Tutkielman lopussa on tarkempi taulukko vakioinnista kansalaisuuksittain (liite 6.) Haastatelluista 50-vuotiaat ja sitä vanhemmat naiset osallistuivat noin kaksi kertaa todennäköisemmin (OR 1.996) informaaliin hoivaan kuin miehet. Verrattuna 50–54-vuotiaisiin 55–64-vuotiaat osallistuivat hieman todennäköisemmin (OR 1.131), kun taas 65 vuotta täyttäneet ilmoittivat vastaavasti osallistuvan hieman epätodennäköisemmin (OR 0.896). Koulutukseen käytetyillä vuosilla ei vaikuta olevan merkittävää yhteyttä osallistumiseen. Siviilisäädyllä vaikuttaa analyysin perusteella olevan heikko yhteys informaaliin hoivaan osallistumisessa. Naimisissa tai avoliitossa elävät (OR 1.185 ja lesket OR 1.236) osallistuivat informaalin hoivaan todennäköisimmin kuin naimattomat haastatellut. Asuinseudulla tai yhteiskunnallisella asemalla ei analyysin ei analyysin perusteella ollut yhteyttä osallistumisen todennäköisyyden selittämiseen. Koetulla terveydellä oli suuntaus todennäköisyyteen osallistua informaaliin hoivaan siten, että terveytensä huonoksi kokeneet (arvot 1–4) osallistuivat todennäköisemmin kuin ne, jotka kokivat terveytensä hyväksi (arvot 7–10). Ero ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä.

TAULUKKO 3 Logistinen regressioanalyysi sosiodemografisten tekijöiden yhteydestä informaaliin hoivaan osallistumiseen, vakioitu haastateltujen kansalaisuudella

	(OR)	Alaraja	Yläraja
Sukupuoli (mies)	1.996***	1.856	2.147
Ikäryhmät:			
50–54 vuotiaat			
55–64-vuotiaat	1.131*	1.020	1.253
65 ja vanhemmat	.896*	.807	.994
Kokopäiväinen opiskelu loppunut (ikä)			
Ei täysipäiväistä koulutusta			
≤ 15-vuotiaana	.886	.655	1.200
16–19-vuotiaana	1.064	.781	1.449
20-vuotiaana tai myöhemmin	1.265	.925	1.729
Opiskelee edelleen	.	.000	.
Siviilisäätö:			
Naimaton			
Naimisissa tai avoliitossa	1.185*	1.034	1.357
Eronnut tai sinkku	.907	.765	1.075
Leski	1.236**	1.057	1.445
Muu	1.419	.756	2.663
Asuinseutu:			
Suuri kaupunki			
Pieni tai keskisuuri kaupunki	.999	.911	1.095
Maaseutu	.966	.881	1.059
Koettu terveys (1: erittäin tyytymättöm...10 erittäin tyytyväinen):			
1–4			
5–6	.945	.838	1.066
7–10	.895	.790	1.014
Yhteiskunnallinen asema:			
Alhainen asema (1–4)			
Keski (5–6)	.919	.835	1.012
Ylempi asema (7–10)	.922	.823	1.033

Analyyssissä mukana: n = 14395, ei mukana: n = 634, luottamusväli 95 %, p < ,05 *, p < ,01 **, p < ,001 ***, selitysaste R²: 8.

Yhteenvedon analyysin tuloksista voidaan todeta, että haastateltavien sosiodemografisista tekijöistä sukupuolella, iällä ja siviilisäädellä on yhteys informaaliin hoivaan osallistumiseen. Informaali hoiva näyttäytyy tässä aineistossa sosiodemografisten tekijöiden kautta ensisijaisesti siis sukupuolittuneena. 50–vuotiaat ja sitä vanhemmat naiset osallistuvat miehiä todennäköisemmin informaaliin hoivaan. Haastatellut, jotka elävät kumppanin kanssa tai ovat jääneet leskeksi, osallistuvat muita todennäköisemmin informaalin hoivaan. Tulokset täytyy kuitenkin suhteuttaa informaalia hoivaa mittaavan muuttujan sisältämiin haastattelukysymyksiin. Muuttuja koostui useista eri hoivan muodoista, kuten vanhemman sukulaisen

hoivasta tai muiden kuin oman lapsen hoidosta. Parisuhteessa elävien 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien osallistumisen todennäköisyys informaaliin hoivaan voi selittyä esimerkiksi heidän osallistumisellansa omien lastensa lapsien hoitoon verrattuna naimattomiin haastateltaviin.

5.3 Vapaaehtoistyö ja hyvinvointivaltioregiimit

Tutkimuksessa seuraavana tehtävänä oli selvittää, onko hyvinvointivaltioita eri regiimeihin tyypittelevällä jaottelulla yhteys vapaaehtoistyöhön osallistumiseen. 50-vuotiaat ja sitä vanhemmat haastateltavat jaettiin maittain eri hyvinvointivaltio regiimeihin perustuen aiemman tutkimuksen tuloksiin. Maiden jaottelu on esitelty luvussa 4.4 taulukossa 1. Maat, jotka eivät kuulu jaotteluun, jätettiin analyysin ulkopuolelle. Kaikkiaan analyysissä mukana 19 maan (huom. Saksa jaettuna itä ja länsi) kansalaisen vastaukset, yhteensä 97845.

Taulukossa 4 on esitetty logistisen regressioanalyysin tulokset vapaaehtoistyöhön osallistumisesta hyvinvointivaltioregiimittain. Tulokset on vakioitu sosiodemografisilla tekijöillä; tarkempi taulukko vakioinnista liitteenä (liite 7). Vertailuluokaksi on asetettu alhaisen formaalin sosiaalisen pääoman regiimi. Korkean ja keskitason formaalin sosiaalisen pääoman kohdalla todennäköisyys osallistua vapaaehtoistyöhön näyttää pienenevän vakioinnin seurauksena. Molemmat luokat kuitenkin ennustavat tilastollisesti erittäin merkitsevästi osallistumisen todennäköisyyttä vapaaehtoistyöhön verrattuna alhaisen formaalin sosiaalisen pääoman maihin. Tulos viittaa siihen, että vapaaehtoistyöhön osallistuminen on mahdollisesti jakaantunut niin, että Pohjois- (OR 2.649) ja Keski-Euroopassa (OR 3.293) osallistuminen on yleisempää kuin Etelä- ja Itä-Euroopassa.

TAULUKKO 4 Logistinen regressioanalyysi hyvinvointivaltioregiimien (formaali sosiaalinen pääoma) yhteydestä 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien osallistumiseen vapaaehtoistyöhön, vakioitu sosiodemografisilla tekijöillä.

	(OR)	Alaraja	Yläraja
Hyvinvointivaltio regiimit: (alhainen formaali sosiaalinen pääoma)			
Keskitason formaali sosiaalinen pääoma	3.293***	2.866	3.784
Korkea formaali sosiaalinen pääoma	2.649***	2.343	2.995

Analyysissä mukana: n = 9784, luottamusväli 95 %, p < ,05 *, p < ,01 **, p < ,001 ***, selitysaste R²: 16.

Tutkittaessa vaikuttaako regiimimallin muuttaminen osallistumisen todennäköisyyttä Pohjois- ja Keski-Euroopan maiden kohdalla suhteessa Etelä- ja Itä-Euroopan maihin, käytettiin Esping-Andersenin (Esping-Andersen, ks. luku4.4), regiimijaottelua. Kyseisen regiimijaottelun ideana on jakaa maat ryhmiin (regiimeihin) sen mukaan, missä määrin kyseisen ryhmän maat turvaavat kansalaistensa hyvinvoinnin julkisen vallan tuottamana. Sosiodemografisilla tekijöillä vakioitu, malli perustuen Esping-Andersenin jaottelun, on esitetty taulukossa 5 siten, että vertailukohtana on jälkisosialistiset maat eli lähinnä Itä-Euroopan maat.

TAULUKKO 5 Logistinen regressioanalyysi hyvinvointivaltioregiimien (Esping-Andersen) yhteydestä 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien osallistumiseen vapaaehtoistyöhön, vakioitu sosiodemografisilla tekijöillä.

	(OR)	Alaraja	Yläraja
Hyvinvointivaltioregiimit: (Jälkisosialistinen)			
Sosiaalidemokraattinen	2.990***	2.556	3.499
Konservatiivinen	2.297***	1.964	2.686
Liberaali	1.452***	1.199	1.759
Välimeren-alue	.614***	.502	.753

Analyysissä mukana: n = 9952, luottamusväli 95 %, p < ,05 *, p < ,01 **, p < ,001 ***, selitysaste R²: 17.

Osallistuminen vapaaehtoistyöhön on kaikista regiimeistä todennäköisempää sosiaalidemokraattisissa maissa (OR 2.9) verrattuna jälkisosialistiseen. Myös konservatiivisissa (Keski-Euroopan) maissa (OR 2.3) ja liberaaleissa (Iso-Britannia, Irlanti) maissa osallistuminen on todennäköisempään kuin jälkisosialistisissa maissa. Merkille pantavaa on, että Välimeren maissa osallistuminen on epätodennäköisempää kuin jälkisosialistisissa maissa.

Osallistuminen vapaaehtoistyöhön näyttäisi molempien regiimimallien perusteella olevan todennäköisempään Pohjois-Euroopassa kuin Etelä- ja Itä-Euroopan maissa.

5.4 Informaali hoiva ja regiimit

Seuraavaksi selvitettiin, onko hyvinvointivaltioregiimeillä yhteys informaaliin hoivaan osallistumiseen. Analyysi tehtiin samalla periaatteella kuin vapaaehtoistyön kohdalla; tulokset esitetään sosiodemografisilla tekijöillä vakioituna (taulukko 6). Maat, jotka eivät kuulu jaotteluun, jätettiin analyysin ulkopuolelle. Kaikkiaan analyysissä mukana 22 maan (huom. Saksa jaettuna itä ja länsi) kansalaisen vastaukset, yhteensä 10445. Liitteenä täydellinen taulukko sosiodemografisilla tekijöillä vakionnista (liite 8).

Informaalin hoivan kohdalla osallistuminen on todennäköisempään (OR 1.248) maissa, joissa julkinen valta turvaa yksilöiden hoivan kattavasti, perheen tai lähipiirin sijaan (de-familialisation). Toisin osallistuminen on Etelä- ja Itä-Euroopan maissa (familialism by default), joissa informaalin hoivan järjestäminen on perheen ja lähipiirin vastuulla.

TAULUKKO 6 Logistinen regressioanalyysi hyvinvointivaltioregiimien yhteydestä osallistumiseen informaaliin hoivaan, vakioitu sosiodemografisilla tekijöillä.

	(OR)	Alaraja	Yläaraja
Hyvinvointivaltioregiimit: (familialism by default)			
Supported familialism	1.068	.950	1.201
De-familialisation	1.248***	1.115	1.397

Analyysissä mukana: n = 10445, luottamusväli 95 %, p < ,05 *, p < ,01 **, p < ,001 ***, selitysaste R²: 5.

Maat, joissa julkinen sektori tukee (etuudet) hoivan järjestämistä perheessä/lähipiirissä (supported familialism), ei eroa tilastollisesti merkitsevästi vertailukohdasta (familialism by default). Lopuksi testattiin verrokki regiimijaottelulla (Esping-Ander- sen) säilykö analyysin tulos samankaltaisena.

Verrokki hyvinvointivaltioregiimijaottelulla (taulukko 7) ei löydetty yhteyttä informaaliin hoivaan osallistumiseen: riskiluvut jäivät pieniksi ja tilastollisesti merkittömiksi. Analyysin perusteella sosiaalidemokraattisessa regiimissä on heikko yhteys informaalin hoivaan osallistumisessa, mutta se ei ole tilastollisesti merkitsevä. Muut hyvinvointivaltioregiimit eivät eroa vertailukohtana olevasta jälkisosialisesta regiimistä.

TAULUKKO 7 Logistinen regressioanalyysi hyvinvointivaltioregiimien yhteydestä osallistumiseen informaaliin hoivaan, vakioitu sosiodemografisilla tekijöillä.

	(OR)	Alaraja	Yläraja
Hyvinvointivaltioregiimit: (Jälkisosialistinen)			
Sosiaalidemokraattinen	1.038	.920	1.171
Konservatiivinen	.990	.880	1.114
Liberaali	.919	.782	1.081
Välimeren-alue	.902	.779	1.045

Analyysissä mukana: n = 10445, luottamusväli 95 %, p < ,05 *, p < ,01 **, p < ,001 ***, selitysaste R²: 5.

Tämän tutkimuksen aineiston perusteella 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien haastateltujen osallistuminen informaaliin hoivaan on todennäköisintä Pohjois-Euroopan maissa. Samansuuntainen yhteys osallistumiseen oli myös vapaaehtoistyössä. Informaaliin hoivaan ja vapaaehtoistyöhön osallistumisessa Pohjois-Euroopan maat (lähinnä Pohjoismaat) on sijoitettu regiimeihin: (de-familialisation, sosiaalidemokraattinen, korkea formaali sosiaalinen pääoma), joita yhdistää julkisen vallan vahva rooli sosiaaliturvan ja hyvinvoinnin takaaja. Aineiston analyysin perusteella ei voida kuitenkaan väittää, että pohjoiseurooppalaisten 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien haastateltujen osallistuminen vapaaehtoistyöhön tai informaaliin hoivaan olisi suuressa määrin todennäköisempään kuin muilla haastatelluilla vuonna 2011.

6 YHTEENVETO

Tässä tutkielmassa tarkasteltiin missä määrin 50-vuotiaat ja sitä vanhemmat Euroopan maiden kansalaiset osallistuivat vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan. Tutkielman seuraavana kysymyksenä oli selvittää, onko sosiodemografisilla tekijöillä yhteys 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien osallistumiseen vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan. Lopuksi tutkittiin, selittääkö hyvinvointivaltioregiimijaottelu EU-maiden 50-vuotiaiden ja vanhempien osallistumista vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan. Aineistona oli vuonna 2011 kerätty haastatteluaineisto Euroopan maiden kansalaisista (Eurobarometri 76.2). Analyysimenetelmänä käytettiin logistista regressioanalyysiä, jolla pyrittiin havaitsemaan osallistumista ”ennustavia” sosiodemografisia tekijöitä ja hyvinvointivaltioregiimejä.

Tutkielman teoreettisena ajatuksena oli lähestyä 50-vuotiaita ja sitä vanhempia näkökulmasta, jossa ikääntyneitä ei tarkastella vain terveiden ja toimintakykyisten elinvuosien (aktiivinen ikääntyminen) tai palkkatyöurien pidentämisen ja työllisyysasteen noston (tuottava ikääntyminen) kautta. Vanhemman iän tuotteliaisuudessa (productivity in later life) (suomennos Leinonen 2007) ikääntyneiden osallistuminen yhteiskuntaan käsitetään toimintana, joka on tuotteliasta jollain tavoin; taloudellisesti, sosiaalisesti tai henkisesti (Sherraden ym. 2001, 285–286; Leinonen 2007, 302–303). Tässä tutkielmassa vanhemman iän tuotteliaisuus rajattiin käsittämään vapaaehtoisuustyötä ja informaalia hoivaa (kuvio 2).

Tämän tutkielman aineiston perusteella 50-vuotiaista ja sitä vanhemmista Euroopan maiden kansalaisista noin kolmannes (27 %) oli osallistunut vapaaehtoistyöhön. Osallistumisessa vapaaehtoistyöhön oli kansalaisuuksien kesken suurta hajontaa (66 % vs. 5 %). Aikaisemmassa poikkileikkausaineistolla (2004) tehdyssä tutkimuksessa 50-vuotiaista ja sitä vanhemmista oli osallistunut vapaaehtoistyöhön 10 prosenttia (Hank 2011) ja pitkäikäistutkimuksissa noin 18 prosenttia aikajaksolla 2004–2015 (Papa ym. 2019). Eroavaisuudet osallistumisissa voivat johtua tämän tutkimuksen ajankohdasta tai tavasta, jolla osallistumista oli kysytty. Aiemmissä tutkimuksissa osallistuminen

vapaaehtoistyöhön oli rajattu haastatteluhetkeä edeltävään kuukauteen, kuin taas tässä tutkimuksessa käytetyssä aineistossa rajausta oli nykyhetkessä ("Otatteko tällä hetkellä aktiivisesti osaa tai teettekö vapaaehtoistyötä"). Osallistuminen oli yleisempää tässä tutkimuksessa Pohjois-Euroopan maiden kansalaisilla, kuten on havaittu myös aikaisemmissa tutkimuksissa (Hank 2011; Papa ym. 2019).

Tutkielman tarkoituksena oli myös selvittää, onko sosiodemografisilla tekijöillä yhteyttä vapaaehtoistyöhön osallistumiseen. Aineiston analyysin perusteella 50-vuotiaista ja sitä vanhemmista Euroopan maiden kansalaisista vapaaehtoistyöhön osallistuvat todennäköisemmin ne, jotka ovat opiskelleet pitkään ("koulutus"), asuvat pienissä tai keskisuurissa kaupungissa (asuinseutu) ja kokevat yhteiskunnallisen asemansa korkeaksi. Koulutuksella on todettu olevan yhteys aiemmissakin tutkimuksissa (Hank 2011; Papa ym. 2019). Tässä tutkimuksessa haastateltavan iällä ei ollut yhteyttä osallistumisen todennäköisyyteen, kuten aiemmissa tutkimuksissa on ollut (Hank 2011; Papa ym. 2019). Yhteenvetona tutkimuksista voidaan todeta, että 50-vuotiaista ja sitä vanhemmista Euroopan maiden kansalaisista vähän alle kolmannes osallistui vapaaehtoistyöhön ja osallistuminen oli yleisempää Pohjois-Euroopan maissa. Sosiodemografisista tekijöistä korkealla koulutustasolla, ikäryhmällä (paitsi tämän tutkielman aineistossa) ja mahdollisesti asuinseudulla (pieni/keskisuuri kaupunki) ja korkeaksi koetulla yhteiskunnallisella asemalla oli yhteys vapaaehtoistyöhön osallistumiseen.

Informaaliin hoivaan osallistui tähän tutkielman aineistoon haastatelluista 50-vuotiaista ja sitä vanhemmista 62 prosenttia. Vuonna 2004 kerätyllä haastatteluaineistolla informaaliin hoivaan osallistui 26 prosenttia (Hank 2011). Ero osallistumisprosentissa johtuu mahdollisesti aiemman tutkimuksen informaalia hoivaa selittävän haastattelukysymyksen rajauksesta haastattelua edeltävään kuukauteen, ja tutkimuksessa lastenhoito ei kuulunut informaalia hoivaa mittaavaan muuttajaan.

Sosiodemografisten tekijöiden yhteys 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien osallistumiseen informaaliin hoivaan oli ensi sijassa sukupuolittunutta. Naiset osallistuivat miehiä todennäköisemmin informaalin hoivaan. Lisäksi parisuhteessa elävät ja leskeksi jääneet haastatellut osallistuivat muita todennäköisemmin informaaliin hoivaan. Sosiodemografisista tekijöistä naisten ja iäkkäämpien sekä korkea koulutettujen on osoitettu osallistuvan todennäköisemmin informaaliin hoivaan (Hank 2011). Tässä tutkielmassa iäkkäämpien osalta osallistuminen ei ollut todennäköisempään kuin nuorempien. Parisuhteessa olevat ja leskeksi jääneet osallistuivat tässä tutkimuksessa todennäköisemmin informaaliin hoivaan. Aikaisemmissa tutkimuksissa siviilisäädyllä ei ole ollut yhteyttä informaaliin hoivaan osallistumisessa (Hank 2011).

Viimeisen tutkimustehtävän tarkoituksena oli analysoida, selittääkö hyvinvointivaltioregiimijaottelu EU-maiden 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien osallistumista vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan.

Vapaaehtoistyöhön osallistumisessa maat oli jaettu regiimeihin formaalin sosiaalisen pääoman määrän mukaan: alhainen, keski, korkea. Vapaaehtoistyöhön osallistuminen oli 50-vuotiailla ja sitä vanhemmilla haastatelluilla todennäköisempään keski ja korkean formaalisen sosiaalisen pääoman regiimeissä suhteessa alhaisen formaalisen sosiaalisen pääoman regiimiin. Alhaisen formaalin sosiaalisen pääoman regiimi koostui Etelä- ja Itä-Euroopan maista kuin taas keski ja korkean formaalisen sosiaalisen pääoman regiimit koostuivat Keski- ja Pohjois-Euroopan maista. Samansuuntainen taipumus vapaaehtoistyöhön osallistumisessa oli havaittu aiemmassa tutkimuksessa (Strauss & Strommer 2018).

Regiimijaottelun tulosta haluttiin tarkastella verrokki regiimijaottelulla. Verokki regiimijaottelussa (Esping-Andersen) havaittiin, että sosiaalidemokraattisessa regiimissä osallistuminen vapaaehtoistyöhön 50-vuotiailla ja sitä vanhemmilla haastatelluilla oli muita todennäköisempää. Lisäksi osallistuminen oli todennäköisempää konservatiivissa ja liberaaleissa regiimeissä. Tulos oli samansuuntainen aiemman regiimijaottelun kanssa. Pohjois-Euroopan maissa (korkea formaali sosiaalinen pääoma, sosiaalidemokraattinen) osallistuminen oli todennäköisempää. Vaikuttaa siltä, että vapaaehtoistyöhön osallistumisen todennäköisyyttä voi selittää jako Pohjois-Euroopan ja Etelä-Itä-Euroopan välillä. Regiimijaottelulla tulkittuna jako kansalaisyhteiskunnan/valtion ja perheen/lähipiirin välillä.

Hyvinvointivaltioregiimijaottelua testattiin myös osallistumisessa informaaliin hoivaan. 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien haastateltujen osallistuminen hoivaan oli todennäköisempää de-familialisation-regiimissä. Kyseisen regiimin maita yhdistää julkisen vallan vahva rooli hoivan tuottamisessa sekä järjestämisessä verrattuna regiimiin "familialism by default", jossa perheen rooli on huomattava hoivan tuottamisessa ja järjestämisessä. Regiimeiden eroja luonnehtii myös maantieteellinen jako: pohjoinen – etelä(itä). Regiimijaottelun tulosta verrattiin verrokkiregiimijaotteluun (Esping-Andersen). Verrokkijaottelulla ei havaittu tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä regiimeiden välillä.

Vaikuttaa siltä, että 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien osallistuminen on todennäköisempään vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan Pohjois-Euroopan maissa. Myös aikaisemmassa tutkimuksessa on havaittu jako Pohjois- ja Etelä-Euroopan maiden 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien kansalaisten osallistumisessa vapaaehtoistyöhön ja informaalin hoivaan (Strauss & Trommer 2018). Maantieteellisen jaon on tulkittu olevan yhteydessä hyvinvointivaltion ja perheen väliseen rooliin (emt. 7, 325). Mitä enemmän hyvinvointivaltio tukee perheitä, sitä enemmän 50-vuotiailla ja sitä vanhemmilla on mahdollisuuksia osallistua vapaaehtoistyöhön sekä informaaliin hoivaan (emt. 325). Toisin sanoen, mitä enemmän kansalaiset joutuvat osallistumaan, ilman hyvinvointivaltion "osallistumista", läheistensä hoivaan, sitä vähemmän heillä on mahdollisuuksia osallistua muuhun toimintaan; vapaaehtoistyöhön tai informaaliin hoivaan (mts. 325).

Logistisen regressioanalyysin perusteella ei pystytty selittämään kovinkaan kattavasti osallistumiseen vaikuttavia tekijöitä. Logistisen regressioanalyysin osallistumista selittävien tekijöiden (sosiodemografiset ja hyvinvointivaltioregiimijaottelu) selitysasheet jäivät varsin maltillisiksi (Nagelkerke R^2 5–22). Lisäksi tulosten yleistettävyyttä 50-vuotiaisiin ja sitä vanhempiin Euroopan maiden kansalaisiin heikentää tutkielman poikkileikkausasetelma. Tutkielman tulokset voivat olla hyvin tutkimusajankohtaan sidottuja. Toisaalta analyysin tulokset olivat johdonmukaisia ja samansuuntaisia aiempien tutkimusten kanssa.

Vanhemman iän tuotteliaisuuden näkökulmasta tämän tutkielman ja aiempien tutkimusten perusteella sosiodemografisilla tekijöillä vaikuttaisi olevan yhteys 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien osallistumisessa vapaaehtoistyöhön ja informaaliin hoivaan. Lisäksi hyvinvointivaltioregiimeillä saattaa olla yhteys osallistumiseen. 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien osallistumisen todennäköisyys vaikuttaa korostuvan Pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa. Tarvitaan kuitenkin lisää luotettavampaa tutkimustietoa, jotta voitaisiin tehdä vakuuttavampia johtopäätöksiä vanhemman iän tuotteliaisuuden yhteydessä olevista tekijöistä.

LÄHTEET

- Anttonen, Anneli ja Liina Sointu (2006): Hoivapolitiikka muutoksessa: Julkinen vastuu pienten lasten ja ikääntyneiden hoivasta 12:ssa euroopan maassa: Hyvinvointivaltion rajat -hanke. Helsinki: Stakes.
- Arts, Will ja John Gelissen (2002): Three worlds of welfare capitalism or more? a state-of-the-art report. *Journal of European Social Policy* 12:2, 137-158.
- Bass, Scott (2000): Emergence of the third age. *Journal of Aging & Social Policy* 11:2-3, 7-17.
- Boudiny, Kim (2013): 'Active ageing': From empty rhetoric to effective policy tool. *Ageing and Society* 33:6, 1077-1098.
- Corselli-Nordblad, Louise, Helene Strandell ja European Commission Statistical Office of the European Union (2020): Ageing europe: Looking at the lives of older people in the EU: 2020 edition. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Cumming, Elaine ja William E. Henry (1961): *Growing old : The process of disengagement*. New York: Basic Books.
- Ervik, Rune ja Tord Skogedal Lindén (toim.) (2013): *The making of ageing policy theory and practice in europe*. Cheltenham, UK ; Northampton, MA: Edward Elgar.
- Esping-Andersen, Gøsta (1999): *Social foundations of postindustrial economies*. Oxford ; New York: Oxford University Press.
- Estes, Carroll L., Simon Biggs ja Chris Phillipson (2003): *Social theory, social policy and ageing : A critical introduction*. Buckingham: Open University Press.
- Euroopan komissio (1999): *Towards a Europe for All Ages - Promoting Prosperity and Intergenerational Solidarity*. Brysseli.
- Euroopan unionin neuvosto (2002): *Increasing Labour force Participation and Promoting Active Ageing*. COM: Brysseli.
- Euroopan parlamentti: What is Eurobarometer?. Saatavilla <<https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/en/heard/eurobarometer>>, luettu 15.10.2021.
- Foster, Liam ja Alan Walker (2015): Active and successful aging: A european policy perspective. *The Gerontologist* 55:1, 83-90.
- Gilleard, Chris ja Paul Higgs (2002): Concept forum: The third age: Class, cohort or generation? *Ageing and Society* 22, 369-382.
- Grenier, Amanda ja Chris Phillipson: Rethinking agency in late life: structural and interpretive approaches. Teoksessa Baars, Jan ja Joseph Dohmen (toim.): *Ageing, meaning and social structure : Connecting critical and humanistic gerontology*. Bristol u.a.: Policy Press, 2013, 55-79.
- Haarni, Ilka (2010): *Kolmas elämä : Aktiiviset eläkeikäiset kaupungissa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hank, Karsten (2011): Societal determinants of productive aging: A multilevel analysis across 11 european countries. *European Sociological Review* 27:4, 526-541. doi:10.1093/esr/jcq023.

- Hemerijck, Anton: The Self-Transformation of the European Social Model(s).
Teoksessa Esping-Andersen, Gøsta (toim.): Why we need a new welfare state.
Oxford: Oxford University Press, 2002, 173–213.
- Hess, Moritz, Elias Nauman ja Leander Steinkopf (2017): Population ageing, the
intergenerational conflict, and active ageing policies – a multilevel study of 27
european countries. *Journal of Population Ageing* 10:1, 11-23.
- Hooyman, Nancy R. ja H. Asuman Kiyak (2011): *Social gerontology*. 9th ed.,
International ed p. Boston, Mass. ; London: Pearson.
- Jokivuori, Pertti ja Risto Hietala (2007): Määrällisiä tarinoita:
Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. Porvoo: WSOY.
- Jyrkämä, Jyrki: Vanheneminen ja vanhuus. Teoksessa Sankari, Anne ja Jyrki Jyrkämä
(toim.): Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 2001,
267–323.
- Jyrkämä, Jyri: Kolmas ikä, sukupuoli ja toimijuus. Teoksessa Ojala, Hanna ja Ilkka
Pietilä (toim.): Miehistä puhetta : Miehet, ikääntyminen ja vanhenemisen
kulttuuriset mallit. Tampere: Tampere University Press, 2013, 89–114.
- Kaakinen, Markus ja Noora Ellonen: Logistinen regressioanalyysi. Teoksessa
Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen
tietoarkisto. Saatavilla
<<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/regressio/logistinen/>>, luettu 25.9.2021.
- Karisto, Antti (2004): Kolmas ikä : Uusi näkökulma väestön vanhenemiseen
Valtioneuvoston kanslia. Saatavilla <<http://hdl.handle.net/10224/4042>>,
luettu 31.10.2021.
- Katz, Stephen (1996): *Disciplining old age : The formation of gerontological
knowledge*. Charlottesville Va.: University Press of Virginia. Knowledge :
Disciplinarity and Beyond.
- Kiander, Jaakko, Marja Riihelä ja Risto Sullström: Ikääntyneiden
kulutuskäyttäytyminen: Miten tulevaisuuden eläkeläiset kuluttavat?
Raportissa: Ikääntyminen voimavarana. Tulevaisuusselonteon liiteraportti 5.
Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 2004, 104–111.
- Kiander, Jaakko: Ikääntyminen, julkisen talouden menopaineet ja hyvinvointivaltion
poliittinen kestävyys. Raportissa Vaarama, Marja, Pasi Moisio, Reijo Vanne,
Jukka Lassila, Juhani Ilmarinen, Jaakko Kiander, Jyrki Jyrkämä, Anna Puustelli
ja Minna Ylilahti (toim.): Ikääntyminen riskinä ja mahdollisuutena. Poliittisen
työryhmän alaraportti. Valtioneuvoston kanslian raportteja 2009, 97–117.
- Künemund, Harald ja Franz Kolland: *Work and retirement*. Teoksessa Bond, John,
Sheila Peace, Freya Dittmann-Kohli ja Gerben Westerhof (toim.): *Ageing in
Society: European Perspectives on Gerontology*. Sage Publications, Lontoo:
Thousand Oaks, CA, 2007, 169–172.
- Lanzieri, Giampaolo (2011): The greying of the baby boomers: The greying of the
baby boomers. A century-long view of ageing in european populations.
Statistics in Focus 23:eurostat, 1-12.
- Laslett, Peter (1996): *A fresh map of life : The emergence of the third age*. 2nd ed p.
Basingstoke: Macmillan.
- Lassen, Aske Juul ja Tiago Moreira (2014): Unmaking old age: Political and cognitive
formats of active ageing. *Journal of Aging Studies* 30, 33-46.

- Leinonen, Anu (2007): Tuottava ikääntyminen: käsitteestä käyttömahdollisuuksiin. *Yhteiskuntapolitiikka* 72:3, 295–308.
- Lemon, Bruce, Vern Bengtson ja James Peterson (1972): An exploration of the activity theory of aging: Activity types and life satisfaction among in-movers to a retirement community. *Journal of Gerontology (Kirkwood)* 27:4, 511.
- López-López, Raúl ja Mariano Sanchez (2020): The institutional active aging paradigm in Europe (2002–2015). *The Gerontologist* 60:3, 406–415.
- Martelin, Tuija, Päivi Sainio ja Seppo Koskinen: Ikääntyvän väestön toimintakyvyn kehitys. Raportissa: Ikääntyminen voimavarana. Tulevaisuusselonteon liiteraportti 5. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 2004, 117–129.
- Mills, Melinda ja Hans-Peter Blossfeld: Globalization, uncertainty and the early life course. A theoretical framework. Teoksessa Blossfeld, Hans-Peter, Erik Klijzing, Melinda Mills ja Karin Kurz (toim.): *Globalization, uncertainty and youth in society: The Losers in a Globalizing World*. London: Routledge, 2005, 1–23.
- Morgan, Leslie A. ja Suzanne Kunkel (2016): *Aging, society and the life course*. 5. ed p. New York: Springer.
- Moulaert, Thibault ja Simon Biggs (2012): International and European policy on work and retirement: Reinventing critical perspectives on active ageing and mature subjectivity. *Human Relations (New York)* 66:1, 23–43.
- Ney, Steven (2005): Active aging policy in Europe: Between path dependency and path departure. *Ageing International* 30:4, 325–342.
- Pajunen, Airi ja Kaija Ruotsalainen (2012): Suuret ikäluokat eläkeiässä. *Hyvinvointikatsaus : Tilastollinen Aikakauslehti*:1, 13. Saatavilla <<https://jyu.finna.fi/Record/arto.013276106>>, luettu 14.9.2021.
- Papa, Roberta, Giorgio Cutuli ja Andrea Principi (2019): Health and volunteering in Europe: A longitudinal study. *Research on Aging* 41:7, 670–696.
- Phillipson, Chris ja Jan Baars: *Social Theory and Social Ageing*. Teoksessa Bond, John, Sheila Peace, Freya Dittmann-Kohli ja Gerben Westerhof (toim.): *Ageing in Society: European Perspectives on Gerontology*. Sage Publications, Lontoo: Thousand Oaks, CA, 2007, 68–84.
- Pichler, Florian ja Claire Wallace (2007): Patterns of formal and informal social capital in Europe. *European Sociological Review* 23:4, 423–435.
- Powell, Jason L. (2011): *Aging and social policy : A Foucauldian excursion*. New York: Nova Science Publishers. *Social Perspectives of Aging*.
- Powell, Jason L. ja John Martyn Chamberlain (2012): *Social welfare, aging, and social theory*. Lanham: Lexington Books.
- Rantanen, Taina, Erja Portegijs, Katja Kokko, Merta Rantakokko, Timo Törmäkangas ja Milla Saajanaho (2019): Developing an assessment method of active aging: University of Jyväskylä active aging scale. *Journal of Aging and Health* 31:6, 1002–1024.
- Rubinstein, Robert: *The Third Age*. Teoksessa Bass, Scott A. ja Robert Stuart Weiss (toim.): *Challenges of the third age meaning and purpose in later life*. Oxford England ; New York: Oxford University Press, 2002, 29–40.
- Saraceno, Chiara ja Wolfgang Keck (2010): Can we identify intergenerational policy regimes in Europe? *European Societies* 12:5, 675–696.

- Schulte, Paul, James Grosch, Juliann Scholl ja Sara Tamers (2018): Framework for considering productive aging and work. *Journal of Occupational and Environmental Medicine* 60:5, 440-448.
- Settersten, Richard: Aging and the Life Course. Teoksessa Binstock, Robert H., Linda K. George, Stephen J. Cutler, Jon Hendricks ja James H. Schulz (toim.): *Handbook of aging and the social sciences*. 6th ed p. Amsterdam ; Boston: Academic Press, an imprint of Elsevier, 2006, 3-19.
- Sherraden, Michael, Nancy Morrow-Howell, James Hinterlong ja Philip Rozario: *Productive Aging, Theoretical Choices and Directions*. Teoksessa Morrow-Howell, Nancy, James Hinterlong ja Michael W. Sherraden (toim.): *Productive aging : Concepts and challenges*. Baltimore, Md: Johns Hopkins University Press, 2001, 261-284.
- Strauss, Susanne ja Kathrin Trommer (2018): Productive ageing regimes in europe: Welfare state typologies explaining elderly europeans' participation in paid and unpaid work. *Journal of Population Ageing* 11:4, 311-328.
- Taylor, Brent ja Vern Bengtson: Sociological perspectives on productive aging. Teoksessa Morrow-Howell, Nancy, James Hinterlong ja Michael W. Sherraden (toim.): *Productive aging : Concepts and challenges*. Baltimore, Md: Johns Hopkins University Press, 2001, 120-144.
- Tikka, Marja (1991): *Pohdintoja kolmannesta iästä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän Yliopiston Yhteiskuntapolitiikan Laitoksen Työpapereita.
- Tymowski, Jan (2015): *European year for active ageing and solidarity between generations (2012)*. European Implementation Assessment: European Parliamentary Research Service.
- Walker, Alan (2002): A strategy for active ageing. *International Social Security Review (English Edition)* 55:1, 121-139.
- Walker, Alan (2009): Commentary: The emergence and application of active aging in europe. *Journal of Aging & Social Policy* 21:1, 75-93.
- Walker, Alan (2015): Active ageing: Realising its potential. *Australasian Journal on Ageing* 34:1, 2-8.
- Walker, Alan ja Tony Maltby (2012): Active ageing: A strategic policy solution to demographic ageing in the european union: Active ageing: A european strategy. *International Journal of Social Welfare* 21, 117-130.
- World Health Organization (2002): *Active Ageing: A Policy Framework*. Geneva: Sveitsi.
- Wilson, Gail (2000): *Understanding old age : Critical and global perspectives*. London ; Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Zaidi, Asghar, Katrin Gasior, Maria M. Hofmarcher, Orsolya Lelkes, Bernd Marin, Ricardo Rodrigues, Andrea Schmidt, Pieter Vanhuyse ja Eszter Zolyomi (2013): *Active ageing index 2012 concept, methodology and final results*.

LIITTEET

LIITE 1

Analyysissä mukana olevat maat:

ALANKOMAAT
BELGIA
BULGARIA
ESPANJA
IRLANTI
ISLANTI
ISO-BRITANNIA
ITALIA
ITÄVALTA
ISLANTI
KREIKKA
KROTIA
LATVIA
LIETTUA
LUXEMBURG
MAKEDONIA
MALTA
NORJA

POHJOIS-IRLANTI
PORTUGALI
PUOLA
RANSKA
ROMANIA
RUOTSI
SAKSA
SLOVAKIA
SLOVENIA
SUOMI
TANSKA
TSEKIN TASAVALTA
TURKKI
UNKARI
VIRO

LIITE 2

50-vuotiaat ja sitä vanhemmat 33 Euroopan maan haastatellut sosiodemografisten tekijöiden mukaan

	%	n
Sosiodemografiset tekijät:		
Sukupuoli		
Nainen	45	8332
Mies	55	6697
Yhteensä:	100	15029
Ikäryhmät		
50–54-vuotiaat	17	2621
55–64-vuotiaat	36	5447
65 ja vanhemmat	46	6961
Yhteensä:	100	15029
Kokopäiväinen opiskelu loppunut (ikä)		
≤ 15-vuotiaana	30	4454
16–19-vuotiaana	40	5984
20-vuotiaana tai myöhemmin	28	4155
Opiskelee edelleen	0,1	8
Ei täysipäiväistä koulutusta	1	209
Kieltäytynyt tai ei osaa sanoa	2	219
Yhteensä:	100	15029
Siviilisäätty		
Naimaton	7	1105
Naimisissa tai avoliitossa	63	9424
Eronnut tai sinkku	9	1415
Leski	20	3015
Muu	0,4	56
Kieltäytynyt	0,1	14
Yhteensä:	100	15015
Asuinseutu		
Maaseutu	38	5648
Pieni tai keskisuuri kaupunki	35	5300
Suuri kaupunki	27	4065
Ei osaa sanoa	0,1	16
Yhteensä:	100	15013

Koettu terveys (1: erittäin tyytymätön...10 erittäin tyytyväinen)

1-4	20	2971
5-6	25	3703
7-10	56	8329
Ei osaa sanoa	0,2	26
Yhteensä:	100	15029

Yhteiskunnallinen asema

Alhainen asema (1-4)	23	3307
Keski (5-6)	48	7027
Ylempi asema (7-10)	30	4341
Kieltäytyi	2	354
Yhteensä:	100	15029

LIITE 3

50-vuotiaiden ja vanhempien Euroopan maiden kansalaisten osallistuminen vapaaehtoistyöhön

	Ei osallistu (%)	Osallistuu (%)	n
Islanti	35	66	194
Ruotsi	43	57	454
Alankomaat	46	54	438
Tanska	51	49	461
Itävalta	53	47	428
Saksa (länsi)	55	45	472
Suomi	57	43	482
Luxemburg	61	39	212
Norja	64	36	437
Ranska	68	33	446
Slovakia	69	31	356
Slovenia	69	31	445
Saksa (itä)	70	30	256
Belgia	72	29	455
Irlanti	73	27	364
Pohjois-Irlanti	73	27	128
Iso-Britannia	76	25	420
Italia	76	24	471
Tšekki	79	21	416
Kypros	79	21	209
Viro	81	19	412
Unkari	85	15	418
Malta	86	14	216
Latvia	86	14	323
Romania	86	14	400
Puola	87	13	432
Espanja	88	12	421
Liettua	89	11	422
Makedonia	89	11	370
Bulgaria	89	11	454
Kroatia	90	10	445
Kreikka	94	6	405
Portugali	95	5	422
Turkki	95	5	263
Yhteensä (n):	9546	3401	12947

LIITE 4

50-vuotiaiden ja vanhempien Euroopan maiden kansalaisten osallistuminen informaaliin hoivaan.

	Ei osallistu (%)	Osallistuu (%)	n
Islanti	18	83	194
Bulgaria	23	77	454
Ranska	27	73	446
Kypros	28	72	209
Tsekki	29	71	416
Slovakia	30	70	356
Krotia	32	69	445
Belgia	32	68	455
Ruotsi	32	68	453
Kreikka	32	68	405
Makedonia	33	67	371
Alankomaat	34	66	438
Viro	35	65	412
Tanska	36	64	461
Romania	36	64	399
Luxemburg	37	64	211
Italia	38	62	471
Slovenia	38	62	445
Iso-Britannia	39	61	420
Suomi	39	61	481
Liettua	41	60	422
Latvia	41	59	323
Unkari	42	58	417
Saksa (itä)	42	58	256
Pohjois-Irlanti	45	55	129
Espanja	46	55	422
Malta	46	54	216
Norja	47	53	437
Itävalta	48	52	428
Irlanti	49	51	364
Puola	50	51	432
Turkki	51	49	262
Saksa (länsi)	52	49	472
Portugali	55	45	422
Yhteensä (n):	4953	7991	12944

LIITE 5

Logistinen regressioanalyysi sosiodemografisten tekijöiden yhteydestä vapaaehtoisuuteen osallistumiseen, vakioitu haastateltujen kansalaisuudella; koko lista.

	(OR)	Alaraja	Yläaraja
Sukupuoli (nainen)	1.064	0.978	1.156
Ikäryhmät:			
50–54 vuotiaat			
55–64-vuotiaat	1.063	.945	1.196
65 ja vanhemmat	1.051	.932	1.186
Kokopäiväinen opiskelu loppunut (ikä)			
Ei täysipäiväistä koulutusta			
≤ 15-vuotiaana	.997	.609	1.631
16–19-vuotiaana	1.447	.884	2.370
20-vuotiaana tai myöhemmin	2.318***	1.415	3.796
Opiskelee edelleen	7.598*	1.096	52.689
Siviilisäätö:			
Naimaton			
Naimisissa tai avoliitossa	1.058	.907	1.233
Eronnut tai sinkku	.903	.745	1.096
Leski	.920	.768	1.103
Muu	.995	.483	2.051
Asuinseutu:			
Suuri kaupunki			
Pieni tai keskisuuri kaupunki	1.349***	1.212	1.503
Maaseutu	1.095	.983	1.218
Koettu terveys (1: erittäin tyytymättömän...10 erittäin tyytyväinen):			
1–4			
5–6	.946	.814	1.099
7–10	1.033	.888	1.201
Yhteiskunnallinen asema:			
Alhainen asema (1–4)			
Keski (5–6)	1.126	.996	1.272
Ylempi asema (7–10)	1.379***	1.205	1.579
Maat:			
Portugali			
Belgia	4.418***	2.785	7.010
Tanska	9.416***	5.991	14.799
Kreikka	1.045	.595	1.835
Espanja	2.170**	1.305	3.607
Suomi	8.220***	5.233	12.913
Ranska	6.130***	3.877	9.692
Irlanti	5.135***	3.199	8.243

Italia	4.130***	2.562	6.659
Luxemburg	6.998***	4.252	11.516
Hollanti	11.480***	7.252	18.173
Itävalta	11.741***	7.366	18.715
Ruotsi	12.754***	8.131	20.004
Saksa (länsi)	10.971***	6.973	17.263
Saksa (itä)	6.003***	3.676	9.804
Iso-Britannia	4.530***	2.842	7.223
Pohjois-Irlanti	4.255***	2.439	7.426
Bulgaria	1.685*	1.014	2.798
Kypros	3.859***	2.240	6.650
Tsekki	3.460***	2.131	5.619
Viro	3.012***	1.867	4.859
Unkari	2.607**	1.601	4.247
Latvia	2.122**	1.266	3.557
Liettua	1.696*	1.012	2.841
Malta	1.737*	1.001	3.015
Puola	1.802	1.094	2.969
Romania	2.159**	1.309	3.560
Slovakia	5.402***	3.377	8.642
Slovenia	5.920***	3.734	9.385
Turkki	.924	.432	1.977
Islanti	18.894***	11.264	31.694
Kroatia	1.494	.900	2.478
Norja	6.158***	3.896	9.733
Makedonia	1.781*	1.071	2.962

Analyysissä mukana: n = 14395, ei mukana: n = 634, luottamusväli 95 %, p < ,05 *, p < ,01 **, p < ,001 ***, selitysaste R²: 22.

LIITE 6

Logistinen regressioanalyysi sosiodemografisten tekijöiden yhteydestä informaaliin hoivaan osallistumiseen, vakioitu haastateltujen kansalaisuudella; koko lista.

	(OR)	Alaraja	Yläraja
Sukupuoli (mies)	1.996***	1.856	2.147
Ikäryhmät:			
50–54 vuotiaat			
55–64-vuotiaat	1.131*	1.020	1.253
65 ja vanhemmat	.896*	.807	.994
Kokopäiväinen opiskelu loppunut (ikä)			
Ei täysipäiväistä koulutusta			
≤ 15-vuotiaana	.886	.655	1.200
16–19-vuotiaana	1.064	.781	1.449
20-vuotiaana tai myöhemmin	1.265	.925	1.729
Opiskelee edelleen	.	.000	.
Siviilisäätö:			
Naimaton			
Naimisissa tai avoliitossa	1.185*	1.034	1.357
Eronnut tai sinkku	.907	.765	1.075
Leski	1.236**	1.057	1.445
Muu	1.419	.756	2.663
Asuinseutu:			
Suuri kaupunki			
Pieni tai keskisuuri kaupunki	.999	.911	1.095
Maaseutu	.966	.881	1.059
Koettu terveys (1: erittäin tyytymättöm...10 erittäin tyytyväinen)			
1–4			
5–6	.945	.838	1.066
7–10	.895	.790	1.014
Yhteiskunnallinen asema			
Alhainen asema (1–4)			
Keski (5–6)	.919	.835	1.012
Ylempi asema (7–10)	.922	.823	1.033
Maat:			
Portugali			
Belgia	2.330***	1.778	3.054
Tanska	1.871***	1.437	2.436
Kreikka	2.667***	2.015	3.529
Espanja	1.489**	1.136	1.952
Suomi	1.691***	1.304	2.195
Ranska	3.038***	2.304	4.007

Irlanti	1.344*	1.015	1.780
Italia	1.870***	1.416	2.469
Luxemburg	2.005***	1.431	2.809
Hollanti	2.085***	1.581	2.749
Itävalta	1.292	.972	1.717
Ruotsi	2.435***	1.872	3.166
Saksa (länsi)	1.023	.787	1.329
Saksa (itä)	1.624**	1.195	2.209
Iso-Britannia	1.926***	1.475	2.515
Pohjois-Irlanti	1.386	.960	2.002
Bulgaria	3.540***	2.656	4.719
Kypros	2.935***	2.038	4.228
Tšekki	2.825***	2.095	3.809
Viro	1.885***	1.433	2.480
Unkari	1.645***	1.264	2.140
Latvia	1.458*	1.089	1.953
Liettua	1.488*	1.125	1.968
Malta	1.409*	1.041	1.907
Puola	1.010	.775	1.317
Romania	1.926***	1.460	2.542
Slovakia	2.278***	1.707	3.040
Slovenia	1.842***	1.409	2.410
Turkki	1.227	.877	1.715
Islanti	4.857***	3.175	7.429
Kroatia	2.324***	1.774	3.044
Norja	1.125	.862	1.469
Makedonia	2.319***	1.764	3.049

Analyyssissä mukana: n = 14395, ei mukana: n = 634, luottamusväli 95 %, p < ,05 *, p < ,01 **, p < ,001 ***, selitysaste R²: 8.

LIITE 7

Logistinen regressioanalyysi hyvinvointivaltioregiimien (formaali sosiaalinen pääoma) yhteydestä 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien osallistumiseen vapaaehtoistyöhön, vakioitu sosiodemografisilla tekijöillä.

	(OR)	Alaraja	Yläraja
Hyvinvointivaltio regiimit: (alhainen formaali sosiaalinen pääoma)			
Keskitaso formaali sosiaalinen pääoma	3.293***	2.866	3.784
Korkea formaali sosiaalinen pääoma	2.649***	2.343	2.995
Sukupuoli (mies)	1.073	.975	1.180
Ikäryhmät:			
50–54 vuotiaat			
55–64-vuotiaat	1.094	.952	1.258
65 ja vanhemmat	1.149	.999	1.322
Kokopäiväinen opiskelu loppunut (ikä)			
Ei täysipäiväistä koulutusta			
≤ 15-vuotiaana	.995	.584	1.693
16–19-vuotiaana	1.577	.927	2.683
20-vuotiaana tai myöhemmin	2.392**	1.404	4.075
Opiskelee edelleen	.	.000	.
Siviilisäät:			
Naimaton			
Naimisissa tai avoliitossa	1.032	.872	1.222
Eronnut tai sinkku	.890	.720	1.100
Leski	.854	.697	1.046
Muu	1.024	.440	2.382
Asuinseutu:			
Suuri kaupunki			
Pieni tai keskisuuri kaupunki	1.286***	1.139	1.452
Maaseutu	1.085	.961	1.224
Koettu terveys (1: erittäin tyytymättöm...10 erittäin tyytyväinen):			
1–4			
5–6	1.070	.907	1.263
7–10	1.288**	1.113	1.490
Yhteiskunnallinen asema:			
Alhainen asema (1–4)			
Keski (5–6)	1.220**	1.050	1.418
Ylempi asema (7–10)	1.589***	1.356	1.864

Analyysissä mukana: n = 9784, luottamusväli 95 %, p < ,05 *, p < ,01 **, p < ,001 ***, selitysaste R²: 16.

LIITE 8

Logistinen regressioanalyysi hyvinvointivaltioregiimien yhteydestä osallistumiseen informaaliin hoivaan, vakioitu sosiodemografisilla tekijöillä.

	(OR)	Alaraja	Yläraja
Hyvinvointivaltioregiimit: (familialism by default)			
Supported familialism	1.068	.950	1.201
De-familialisation	1.248***	1.115	1.397
Sukupuoli (nainen)			
	1.971***	1.806	2.151
Ikäryhmät:			
50–54 vuotiaat			
55–64-vuotiaat	1.134	.999	1.286
65 ja vanhemmat	.957	.844	1.087
Kokopäiväinen opiskelu loppunut (ikä)			
Ei täysipäiväistä koulutusta			
≤ 15-vuotiaana	.954	.618	1.472
16–19-vuotiaana	1.318	.853	2.036
20-vuotiaana tai myöhemmin	1.444	.932	2.239
Opiskelee edelleen	.	.000	.
Siviilisäätö:			
Naimaton			
Naimisissa tai avoliitossa	1.393***	1.188	1.633
Eronnut tai sinkku	1.029	.847	1.250
Leski	1.416***	1.178	1.702
Muu	1.698	.768	3.755
Asuinseutu:			
Suuri kaupunki			
Pieni tai keskisuuri kaupunki	.863*	.772	.964
Maaseutu	.911	.816	1.016
Koettu terveys (1: erittäin tyytymättöm...10 erittäin tyytyväinen):			
1–4			
5–6	1.093	.956	1.249
7–10	1.057	.936	1.192
Yhteiskunnallinen asema:			
Alhainen asema (1–4)			
Keski (5–6)	.869*	.772	.979
Ylempi asema (7–10)	.891	.778	1.020

Analyysissä mukana: n = 10445, luottamusväli 95 %, p < ,05 *, p < ,01 **, p < ,001 ***, selitysaste R²: 5.

LIITE 9

Vapaaehtoistyö:

Otatteko tällä hetkellä aktiivisesti osaa tai teettekö vapaaehtoistyötä jollekin seuraavista järjestöistä?

- (Useampi vastaus mahdollinen)
- Urheiluseura tai ulkonaliikuntajärjestö (virkistysjärjestö)
- Koulutus-, taide-, musiikki- tai kulttuuriyhdistys
- Ammattiliitto
- Liike-elämän tai ammatillinen järjestö
- Kuluttajajärjestö
- Kansainvälinen järjestö, kuten kehitysapu- tai ihmisoikeusjärjestö
- Ympäristönsuojelun, eläinten oikeuksien tms. puolesta toimiva järjestö
- Hyväntekeväisyys- tai sosiaaliapujärjestö
- Vanhusten vapaa-ajanyhdistys
- Vanhusten oikeuksia puolustava järjestö
- Uskonnollinen tai kirkon järjestö
- Poliittinen puolue tai järjestö
- Potilaiden ja/ tai vammaisten oikeuksia puolustava järjestö
- Muut etujärjestöt, jotka ajavat tiettyjä asioita, kuten naisten, seksuaalivähemmistöjen tai paikallisia etuja jne.
- Muu vapaaehtoistyö

Informaali hoiva:

Hoidatteko itse vanhempaa sukulaista?

- Kyllä, kokopäiväinen hoitaja
- Kyllä, osapäiväinen hoitaja
- Ei, mutta olen hoitanut aiemmin
- Ei, en ole koskaan hoitanut

Jollei oman kotitaloutenne jäseniä oteta huomioon, oletteko itse auttanut tai tukenut ketään seuraavilla tavoilla viimeisten 12 kuukauden aikana

- Auttanut jotakuta muuttamaan tai sisustamaan kotia
- Auttanut kotitöissä (esim. ruoanlaitto, siivous, puutarhanhoito)
- Käynyt ostoksilla tai pankissa jonkun puolesta
- Terveystenhoito tai hygienia (esim. pukeutus tai pesyt jonkun, antanut lääkettä)
- Lastenhoito
- Tarjonnut henkistä tukea vaikeuksissa